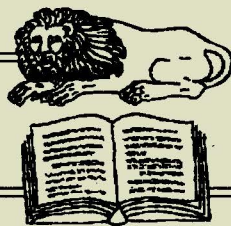

Jeromos füzetek

Hit Éve

91. szám

Húsvét

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

Budapest, 2013

Jeremiás próféta (iniciálé egy középkori kódexben)	címlap
Ajánlás (XVI. Benedek)	1
Csendes percek (V.É.)	2
Pál apostol környezete és kapcsolatai (Kocsis Imre)	3
A római Jeruzsálem – Aelia Capitolina (Gyürki László)	15
Visszatekintés a II. Vatikáni Zsinatra	25
<i>Élő Ige Bibliaiskola, 81. óra (Vágvölgyi Éva)</i>	31
Lelkipásztori gondolatok (Balás Béla)	40
Könyvismertetés (K.I.)	42
Olvasóink írják	45
Társulatunk életéből	46
Ajánlatunk	Borító

J e r o m o s f ü z e t e k
az első magyar szentírástudományi folyóirat
– gyakorlati anyaggal hitoktatók számára –
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Fax: 312-24-78

Nyitva: hétfő-csütörtök, 9-17-ig ☎ 332-22-60

Email: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Honlap: www.biblia-tarsulat.hu

**A szerkesztőbizottság tagjai: Kocsis Imre, Székely István,
Tarjányi Béla, Thorday Attila, Vágvölgyi Éva**

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Nyomda: Royal Press Hungary Kft.

Az evangélium igaz szava

Nagy bizalom van most bennem, mert tudom, mindannyian tudjuk, hogy az evangélium igaz szava az Egyház ereje és élete. Az evangélium megtisztít, megújít és gyümölcsöt hoz mindenütt, ahol a hívők közössége hallgat rá és igazságban, szeretetben befogadja Isten kegyelmét. Ebben bízom, ennek örvendezem.

A hit évében járunk, amivel éppen Istenbe vetett hitünk erősítése volt a szándékom abban a környezetben, amely, úgy tűnik, mindinkább háttérbe próbálja szorítani. Szeretnék mindenkit arra hívni, hogy újítsa meg a szilárd bizalmat Istenben, és gyermeki lélekkel bízza magát Isten karjaira; legyen biztos benne, hogy ezek a karok mindig megtartanak, és miattuk léphetünk előre mindennap, küzdelmek idején is. Szeretném, ha mindenki érezné, hogy szereti az Isten, aki Fiát adta értünk és megmutatta végtelen szeretetét. Szeretném, ha mindenki érezné a keresztény lét örömét. Egy szép imádságban imádkozzuk reggelente: „Imádlak, Istenem, és teljes szívemből szeretlek. Köszönöm, hogy megteremtettél és kereszténnyé tettél...” Igen, örülünk a hit ajándékának; ez a legnagyobb kincsünk, amit senki sem vehet el tőlünk! Mindennap adjunk hálát ezért az Úrnak imával és hiteles keresztény élettel! Isten szeret minket, de azt várja, hogy mi is szeressük őt!

XVI. Benedek pápa: Az utolsó katekézis
Részlet. Forrás: Magyar Kurír

Szomjazom

Szomjazom! – hangzik a szenvedés
Örök kiáltása a kereszten.
Te élő vizet kínáltál nekünk
És mi ecettel itattunk
És itatunk ma is minden szenvedőt.
Ez telik tőlünk: ecetes szivacs,
Izsópra tűzve, melytől csak
Meghalni lehet, élni nem.
Szomjazom! – kiált a Föld
És rajta minden,
Nem szavakra, nem tettekre,
Élő vízre szomjazik minden,
Rád szomjazik a világ.
Adj innom, Jézus, hogy
Örök életre szóló vízforrásod
Felfakadjon bennem és
Öntözhessem, itathassam
Magam körül a világot.
Inni és itatni –
Milyen egyszerűen hangzik,
S valójában az is,
Ha Belőled merítünk.

Vágvölgyi Éva

Kocsis Imre

Pál apostol környezete és kapcsolatai

Ahhoz, hogy Pál apostol tevékenységét és gondolatvilágát jobban megérthessük, fontos, hogy mindig szem előtt tartsuk azt a környezetet, amelyben élt, és amely biztosan hatást gyakorolt rá. Ugyanakkor azt is fontos figyelembe venni, hogy milyen kapcsolatokat ápolt az ősegyház egyéb jelentős személyiségeivel és saját közvetlen munkatársaival. A jelen értekezésben erről kívánok rövid áttekintést adni.

Pál és a judaizmus

Bár a Krisztust elutasító zsidóság részéről ellenszenvet s nem ritkán ellenállást és üldöztetést tapasztal, esetenként kemény szavakkal illeti az ellene munkálkodó izraelitákat, Pál mindvégig vallja zsidó származását, a zsidósághoz való tartozását, sőt a zsidókkal való alapvető szolidaritását. Zsidó-keresztény ellenfeleivel szemben többek között így nyilatkozik: „Zsidók ők? Én is! Izraeliták ők? Én is! Ábrahám ivadécai ők? Én is!” (2Kor 11,22; vö. még Gal 1,14; 2,15). Zsidó származásáról még bővebben ír a Fil 3,3-ban: „a nyolcadik napon körülmetéltek, Izrael nemzetéből, Benjamin törzséből származom, héber a héberek közül, a törvény megtartásában farizeus.” A zsidóság iránti szerető aggodalma különösképpen a Római levélben tárul fel: „Igazat mondok Krisztusban, nem hazudom, a lelkiismeretem mellettem tesz tanúságot a Szentlélekben, hogy nagy a szomorúságom és szívemnek fájdalma szüntelen. Hiszen azt kívánám, hogy magam legyenek átkozottként távol Krisztustól testvéreimért, test szerint való rokonaimért, az izraelitákért” (Róm 9,1-5; vö. még 11,1).

A Fil 3-ban Pál azt hangsúlyozza, hogy a Krisztussal való találkozás a damaszkuszi úton döntő változást hozott életében, amely a korábbi nézetek és értékrendek radikális átértelmezéséhez vezetett („De ami számomra nyereség volt, azt veszteségnek tartottam Krisztusért” Fil 3,7). Ennek ellenére az apostol zsidó identitása vallásosságának, missziós stratégiájának, érvelésének és teológiájának több pontján is megmutatkozik. Álljon itt ezekből néhány példa:

- Az emberek csoportokra való osztása: zsidók és pogányok, illetve zsidók és görögök, valamint a zsidóság üdvtörténeti elsőbbségének elismerése: „előbb a zsidóknak, majd a görögöknek” (Róm 1,16).
- Izrael szent irataira való hivatkozás, illetve annak tudatosítása, hogy ezek tartalma – prófétai értelemben – a pogányságból megtérteknek is szól.
- Apostoli meghívásának a prófétai meghívásokhoz hasonló leírása (Gal 1,15-17), valamint annak tudata, hogy ő voltaképp az eszkatológikus örömhírvivő, aki az egyetemes üdvösség jó hírért viszi a nemzeteknek (Róm 11,14k; vö. Iz 52,7).
- Zsidó missziós propaganda témáinak átvétele: a bálványimádás és pogány kultuszok értelmetlensége; a bálványoktól való elfordulás szükségessége; megtérés az „élő” Istenhez (1Tessz 1,9-10; Róm 1,18-32).
- Rokonság a qumráni szóhasználattal: „Isten igazsága” (1QS X 25; XI 12; 1QM IV 6); „törvény tettei” (4Q 398 14 ii 3); a hústtest és a bűn (1QS XI 9-14).
- Zsidó írásmagyarázati technikák alkalmazása: qal wahómer következtetés (Róm 5,9); gezera sawa (Róm 4,1-12); midrás jellegű értelmezés (1Kor 10,1-13; Gal 3,6-14); tipológia (1Kor 10,1-13) és allegória (Gal 4,21-31).
- Olyan témák iránti nagyfokú érdeklődés, amely a farizeusok tanában kiemelt helyen állt: törvény és megigazulás; a Szentlélek mint adomány; halottak feltámadása. Ezek a témák nyilván az őskeresztény hagyományban is ismertek voltak, tehát szó sincs arról, hogy egyedül a farizeusi örökségre gondoljunk. Ám az aligha tagadható, hogy nem minden újszövetségi iratban annyira hangsúlyosak, mint a páli levelekben. A törvény és a megigazulás kapcsolatát egyetlen más újszövetségi irat sem fejtegeti oly részletesen, mint Pál. A Szentlélekről is csak a lukácsi és a jánosi iratokban van még bővebben szó. A halottak feltámadására is leggyakrabban Pál utal.

Pál és a hellenista kultúra

Mivel Pál a hellenista nagyvárosban, Tarzuszban született és nevelkedett, s térítő tevékenysége is nagyrészt olyan területeken tör-

tént, ahol a hellenista kultúra volt a meghatározó, joggal gondolhatunk arra, hogy ez a kultúra némileg hatással volt rá. Szinte kizárt, hogy Tarsuszban pogány iskolákat látogatott volna, hiszen szigorú törvényisztelő családból származott. Ugyanakkor esetenként egy-egy görög szónokot vagy filozófust minden nehézség nélkül meghallgathatott, s így a sztoikus és epikureus filozófiai irányzatok eszmévilágával és erkölcsi felfogásával is megismerkedhetett. Elmélyült ismeretekre azonban biztosan nem tett szert, levelei legalábbis nem árulkodnak arról, hogy a görög klasszikusok vagy a nagy filozófusok műveit ismerné. A hagyományos pogány vallásokról és a misztériumkultuszokról csakis hallomásból szerezhetett ismeretet.

Az biztos, hogy igen jól elsajátította a görög nyelvet. A zsinagógai iskolában, ahol tanulmányait folytatta, nagy valószínűséggel görög nyelvet is oktattak. Ez persze nemcsak a nyelvtan és mondattan megismertetését foglalta magába, hanem némi retorikai képzést is. Nem feledhetjük, hogy a szórványban élő zsidók – bármennyire önálló közösséget alkottak is – szükségszerűen kapcsolatba kerültek pogány környezetükkel. Ha például egy izraelitát valamelyik nem-zsidó társa valamilyen ügyben feljelentette és vádolta, az illetőnek pogány bíróság előtt kellett védekeznie, s ehhez retorikai gyakorlatra volt szüksége.

Hogy a görög világ tényleg komoly befolyásoló tényező volt Pál számára, azt jól mutatja az a tény, hogy az emberek csoportosításánál a „zsidó – görög” (Ἰουδαῖος – Ἕλληνι) párost használja. A megkülönböztetés nyilván a „zsidó – pogány” értelemben magyarázandó, ám mégis figyelemre méltó a szóhasználat, hiszen a pogányvöltöt az ἔθνη (ethné = népek) főnévvel is ki lehet fejezni. A páli szóhasználat annak a tagadhatatlan ténynek felel, hogy a nem-zsidók többsége görögül beszélt. Nem véletlen, hogy az apostol minden levelét – a Rómaiaknak szántat is – görögül írta.

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy Pál folyékonyan és jól beszélt a görög nyelvet. Stílusa nem döcögős és nem nehézkes. Esetenként bonyolultabb mondatokat is elegánsan fogalmaz, bár kevésbé szerencsésen formált mondatok is előfordulnak. Az Ószövetséget a Szeptuaginta alapján idézi. A görög nyelv tehát Pál számára nem

egyszerű alkalmazkodás hallgatóihoz és olvasóihoz, hanem képzettségének egyik sajátos vonása.

Vajon a szóhasználatot, az előadásmódot és teológiai szemléletet illetően kimutatható-e a hellenista kultúra valamiféle hatása? A kérdésre, úgy tűnik, igenlő választ adhatunk. Apostoli szolgálatának szemléltetése érdekében nem riad vissza attól, hogy a görög stadionok versenyeire hivatkozzék (1Kor 9,24-27). A „test” metafora valamelyik emberi közösség szemléltetésére szintén a görög-római kultúrkörben volt ismert. A híres szeretethimnusz (1Kor 13) az enkömion műfajcsoportba tartozik, amely jól ismert az ókori görög világban (pl. *Türtaiosz* elégiája a bátorságról; *Platón* dicsóító szavai az eroszról: *Lakoma* 197). A szeretethimnuszban szereplő tükörhasonlathoz (13,12) is lehet párhuzamokat találni (*Plutarkhosz, De Iside et Osiride* 76,382; *Alexandriai Philón, De Decalogo* 105). A Róm 6,1-6 nyelvezete némi hasonlóságot mutat a misztériumkultuszokéval, amelyeket persze a zsidó és keresztény Pál közvetlenül nem ismert. Kiemelendők a sztoikus filozófiából átvett szavak: erény (ἀρετή), lelkiismeret (συνείδησις). Megfontolandó még a sztoikus filozófia esetleges hatása az 1Kor 8,6-ban és a Róm 11,36-ban. A levelekben gyakorta fellelhető bűn- és erényfelsorolásokhoz, valamint a házi kódexekhez szintén találhatók párhuzamok a hellenista iratokban.

Külön érdemes említeni a *diatribé* használatát a Római levélben és a Korintusi levelekben. A *diatribé* jól ismert beszédforma volt a görög-római világban: párbeszéd egy képzeletbeli vitapartnerrel, akinek ellenvetéseit meg kell cáfolni. Gyakoriak benne a retorikus kérdések és közbevetések. A *diatribé* képviselőiként említik az alábbi sztoikusokat: Musonius Rufus, Epiktétosz, Seneca. A páli levelekben főképp a következő szakaszokban figyelhető meg a *diatribé*: Róm 1,18-2,11; 8,31-39; 11,1-24; 1Kor 4,6-15; 9,1-18; 15,29-49.

Pál és Jézus

Nem kétséges, hogy Jézus Krisztus személye különösen meghatározó Pál számára. Ám az esetek túlnyomó többségében az apostol a feltámadt Krisztusról szól, aki persze azonos a keresztre feszített és értünk kínhalált szenvedett Jézussal. Leveleiben Pál sehol sem hi-

vatkozik nyíltan arra, hogy a Názáretből származó prófétával személyesen találkozott volna. Közvetett megnyilatkozásnak a 2. Korintusi levél alábbi mondatát lehetne tekinteni: „Mi tehát mostantól fogva senkit sem ismerünk test szerint. És ha Krisztust test szerint ismertük is, most már nem úgy ismerjük” (2Kor 5,16-17). Ám fontos tudatosítanunk, hogy a „test szerint” kifejezés az „ismerni” igéhez kapcsolódik. A kijelentés értelme: Krisztus ismeretében nem emberi szempontok dominálnak, hanem a hitbéli megközelítés. A hit által válik érthetővé és elfogadhatóvá, hogy az emberi nézőpontból gyengének látszó és szégyenletes kereszthalált szenvedő Jézus valójában a Krisztus, akit Isten feltámasztott. Ebből kifolyólag az idézett mondatokból nem lehet arra következtetni, hogy Pál a megtérése előtt személyesen ismerte Jézust. A kijelentést ugyanakkor úgy sem szabad értelmezni, mintha Pál a földi Jézust leértékelné, és semmiféle érdeklődést sem tanúsítana iránta. Hiszen az ismeret, amelyről itt beszél, a földi Jézusra és a megdicsőült Úrra egyaránt vonatkozik.

Jézus nyilvános működésére csak kevés hivatkozás található a páli levelekben. Mivel az apostol tanításában igen hangsúlyos a megváltás valósága, nem csodálkozhatunk azon, hogy legtöbbször a kereszthalál ténye nyer említést (vö. 1Tessz 2,15; 4,14; 5,10; 1Kor 2,8; 15,3; 2Kor 5,14-15; 13,4; Gal 1,4; 3,13; Fil 2,8; 3,11; Róm 4,24; 5,6-8; 14,9; Kol 1,20). Ám Pált nem a külső tényezők érdeklik, hanem a halál voltaképpen értelme: engesztelés és helyettesítés, illetve Isten szeretetének megfellebbezhetetlen jele. A kereszthalálon kívül az apostol csak azt említi, hogy Jézus „test szerint” Izraelből (Róm 9,5) és Dávid nemzetségéből (Róm 1,3) származott, illetve elárulása és halála előtt megalapította az Eucharisziát (1Kor 11,23-25).

Feltehető a kérdés, vajon Pálnak milyen mélységű ismeretei lehettek Jézus földi tevékenységéről. A jézusi emlékek nyilván nem voltak számára ismeretlenek. Amikor három évvel megtérése után Jeruzsálembe ment, két hetet töltött Péterrel (Gal 1,18). Nem kizárt, hogy ez idő alatt sok új ismeretre tett szert Jézussal kapcsolatban. Ám ettől a látogatástól függetlenül is biztosan kapcsolatba került a Jézus földi működésének emlékét őrző és aktualizáló hagyománnyal. Egyes exegéták feltételezik, hogy a szóbeli igehirdetése során Pál gyakrabban hivatkozott a Jézussal kapcsolatos hagyományra, de a

leveleiben aktuális kérdésekre összpontosított, és nem a jézusi emlékek tételes továbbadására törekedett. Ezt a feltevést mi is valószínűnek tartjuk, bár egyértelmű igazolása nem lehetséges, mivel Pál szóbeli megnyilatkozásairól nincsenek közvetlen forrásaink.

A Jézus-hagyomány ismeretét mindenesetre alátámasztja az a tény, hogy bár Jézus működésének eseményeire (Jézus tetteire) Pál nem hivatkozik leveleiben, Jézus mondásaira viszont igen. Mindezekelőtt az Eucharisziát alapító mondatok emelhetők ki (1Kor 11,24-25), amelyek főképp a Lukács-evangéliumban (22,19-20) található szerzési szavakra hasonlítanak. Ugyancsak jelentősek a válás tiltására vonatkozó megjegyzések, hiszen az apostol nyíltan az Úr parancsára hivatkozik: „Azoknak pedig, akik házasságban élnek, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség a férjétől el ne váljon – ha pedig elválik, maradjon házasság nélkül, vagy béküljön ki férjével –, és a férfi se bocsássa el feleségét” (1Kor 7,10-11). A háttérben nyilván a Mk 10,2-12-ben és annak párhuzamos helyein álló jézusi mondások állnak. Szintén Jézus egyik mondására utal Pál, amikor kijelenti: „Éppen így rendelte az Úr is azok számára, akik az evangéliumot hirdetik, hogy az evangéliumból éljenek” (1Kor 9,14). Itt a Mt 10,10 lehet a hivatkozási pont: „Méltó ugyanis a munkás az eledelére.” Érdekes, hogy Krisztus kinyilatkoztatására az 1Tessz 4,13-18 eszkatológikus tartalmú szakaszában is utalás történik: „Az Úr igéje alapján mondjuk” (4,15). A szóban forgó szöveg (4,16-17) a Mt 24,30k tartalmával hozható összefüggésbe.

A négy helyen kívül, amelyekben Pál apostol nyíltan az Úr tanítására hivatkozik, egyéb, főképp buzdító jellegű szövegek is találhatóak, amelyek Jézus tanításának hatását tükrözik: aggodalomtól mentes élet: Fil 4,5 // Mt 6,25-34; imádság az üldözőkért: Róm 12,14 // Mt 5,44; lemondás a megtorlásról Róm 12,17.19 // Mt 5,39; az ítélezés ellen: Róm 14,10 // Mt 7,1; a testvéri intés: Gal 6,1 // Mt 18,15; a hegyeket mozgató hit: 1Kor 13,2 // Mt 17,20; az „igen” és a „nem”: 2Kor 1,17k // Mt 5,37; Αββα (Abba) Isten megszólításaként: Gal 4,6 és Róm 8,15 // Mk 14,36; az éjszakai tolvaj hasonlata: 1Tessz 5,2 // Mt 24,43.

Külön kiemelendő, hogy Pál kétszer is nyomatékosan állítja, hogy a felebaráti szeretet voltaképp a törvény teljesítésével azonos:

Gal 5,13k; Róm 13,8-10. A háttérben bizonyára Jézusnak a legfőbb parancsra vonatkozó tanítása áll (Mk 12,28-31 és párh.)

Az előzőek alapján bátran kijelenthetjük, hogy Pál működése és tanítása összhangban áll Jézuséval. Jézushoz hasonlóan ő is azt tudatosítja, hogyan viszonyul Isten az emberekhez, és milyennek kellene lenniük az embereknek Isten előtt. Miként Jézus a bűnösök megmentéséért munkálkodott, úgy Pál főképp az Istentől távol levő pogányok között – azok Istenhez és Krisztushoz vezetése érdekében – folytatta térítő tevékenységét. Éppen ezért helytelen minden olyan kísérlet, amely Jézust és Pált szembeállítani kívánja egymással. Éppúgy megalapozatlan az a nézet, miszerint Pál lenne a kereszténység voltaképeni alapítója.

Persze azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Pál apostol számára Jézus nem egyszerűen múlthoz tartozó személy. Az a tény, hogy Krisztus feltámadt és Pálnak is megmutatta magát (1Kor 9,1; 15,8), az apostoli tevékenység legfőbb mozgatója. Éppen ezért Pál igazából egyetlen végső célt tart szem előtt: osztatlan szívvel követni Krisztust – persze úgy, hogy másokkal is megismerteti – s egyre teljesebben azonosulni vele: „Őerte (= Krisztusért) mindent veszni hagytam, és szemétnek tekintek, csakhogy Krisztust elnyerjem, és hogy én őbenne legyek, nem a saját megigazulásom alapján, amely a törvényből származik, hanem az által a megigazulás által, amely Krisztus hitéből való, vagyis amely Istentől van a hit révén. Krisztust akarom megismerni, és feltámadásának erejét, a szenvedéseiben való részvételt hozzá hasonulva a halálban, hogy valamiképpen eljussak a halottak közül való feltámadásra” (Fil 3,8-11). „Krisztussal együtt keresztre vagyok szegezve; élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem. Amit pedig most a testben élek, azt az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem, és önmagát adta értem” (Gal 2,19-20).

Pál és az ősegyház

Ősegyházon ez esetben a páli missziót megelőző keresztény közösségeket, főképp a jeruzsálemi közösséget értjük. Ez utóbbival kapcsolatban Pál mind az alapvető függetlenséget, mind az élő kapcsolatra való törekvést hangsúlyozza. A Galata levél elején nyoma-

tékosan kijelenti, hogy küldetését nem emberektől kapta, tehát nem egy már létező keresztény közösség küldöttjének tartja magát, hanem Krisztus apostolának a szó szoros értelmében. Ebből kifolyólag egyenrangúnak tekinti magát a jeruzsálemi apostolokkal: „Nem vagyok-e apostol? Nem láttam-e Jézust, a mi Urunkat?” (1Kor 9,1). A jeruzsálemi közösségtől való függetlenség jele az is, hogy megtérése után csak három évre megy Jeruzsálembe, hogy találkozzék Péterrel (Gal 1,18). Missziós küldetését is egyéni kezdeményezésből, nyilván a Krisztustól való elhivatottság tudatában kezdi meg. Ám mégis fontosnak ítéli a jeruzsálemi vezetőkkel való egyeztetést. Az apostoli zsinattal kapcsolatos reflexióját így vezeti be: „Kinyilatkoztatásból indítva mentem föl, és megtárgyaltam velük az evangéliumot, amelyet a pogányok közt hirdetek, azokkal külön is, akik tekintélyesek voltak, *nehogy hiába való legyen, hogy futok vagy ahogy futottam*” (Gal 2,2). A jeruzsálemi közösséggel való kapcsolattartás egyértelmű jele a Makedónia és Akhája területén levő közösségekben való gyűjtés a jeruzsálemi keresztények megsegítésére (vö. 1Kor 16,1-3; 2Kor 8-9; Róm 15,25-29). A gyűjtés bizonyára a jeruzsálemi apostoli zsinaton történt megegyezés következménye (Gal 2,10). Jelentőségét szépen tárja fel a Római levélben megfogalmazott mondat: „Makedónia és Akhája ugyanis jónak látták, hogy némi gyűjtést rendezzenek a jeruzsálemi szentek szegényei számára. Jónak látták, de tartoznak is nekik. Mert ha a pogányok részesei lettek az ő javaiknak, kötelességük a testiekben nekik szolgálni” (Róm 15,26-27).

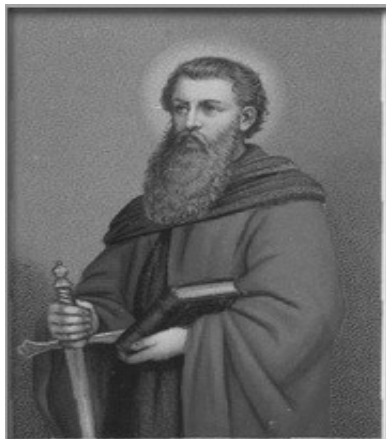
A jeruzsálemi apostoli zsinatról szóló beszámolóban Pál külön említi az „oszlopot”, Pétert, Jakabot és Jánost, akik a közösség vezetésében kiemelkedő szerepet tölthettek be (Gal 2,9). Tekintélyüket nyilván Pál is fenntartás nélkül elismeri. Jánosról egyébként más összefüggésben nem tesz említést, Jakabról is meglehetősen ritkán. Az azonban eléggé nyilvánvaló, hogy Pál és Jakab nézete jelentősen különbözött egymástól, mivel Jakab a szigorú, törvénytisztelő zsidó-keresztények vezetője volt. Mindazonáltal Pál küldetését és körülmétellel kapcsolatos nézetét ő is elfogadta (vö. Gal 2,9).

Az apostolok közül Pál legtöbbször Péterre utal, szinte mindig a Kéfás név használatával. Mindenekelőtt a Kéfás (Κηφᾶς) név emelhető ki, hiszen Pál apostol, egyetlen kivételtől (Gal 2,7-8) eltekintve,

mindig az eredeti arám nevet említi, s ezzel Péternek az egyházban betöltött sajátos helyét ismeri el. Amikor a Krisztus haláláról, feltámadásáról és megjelenéseiről szóló őskeresztény hitvallást (1Kor 15,3-5) idézi, első helyen tesz említést a Péter előtt történt jelenésről (1Kor 15,5). A Galata levélben a meghívásáról szóló beszámolóban külön hangsúlyozza, hogy három évvel a damaszkuszi esemény után Jeruzsálembé ment, „hogy Kéfást megismerje” (1,18). Pál elsősorban nem a Tizenkettő körével, illetve a jeruzsálemi vezetőkkel akar találkozni, hanem Péterrel. Hogy a jeruzsálemi látogatás során Jakabbal, az Úr testvérével is találkozott, azt csak mellékesen említi (1,19).

A jeruzsálemi zsinattal kapcsolatos visszaemlékezésében is külön említi Pétert: „látták, hogy rám van bízva a körülméletlenek evangéliuma, mint ahogy Péterre a körülméltéké – mert aki erőt adott Péternek a körülmélték apostolságára, nekem is erőt adott a pogányok között” (2,7-8). A zsinatról szóló beszámolója után Pál arról ír, hogy közte és Péter között Antiochiában nézeteltérés alakult ki (2,11-14). Ennek hátterében egy olyan közös étkezés, szeretetflakoma állt, amely az ősegyházi gyakorlat szerint megelőzte az Eucharisziát. Antiochiában, az egység jeleként, a zsidóságból megtértek együtt étkeztek a pogányságból megtértekkel, ám ez a szabad magatartás nem minden zsidó-keresztény közösségre volt jellemző, hiszen sokan közülük az ételtilalmakat kötelező érvényűeknek tartották magukra vonatkozólag. A jeruzsálemi keresztény közösség is ezt a szigorú álláspontot képviselte. Antiochiában Péter először csatlakozott az asztalközösséghez, de amikor megérkeztek Jakab küldöttjei Jeruzsálemből, visszavonult. Pál ezt a magatartást képmutatásként értékelte, és nyíltan szembeszállt vele (κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντίστην 2,11). A szemrehányás mindazonáltal nem jelenti Péter tekintélyének kétségbevonását vagy valamiféle személyes ellenségeskedést. A fedés keménysége éppen abból fakad, hogy nem akárkiről van szó, hanem Kéfásról, a „szikláról”. Hogy Pál alapvetően továbbra is tiszteletet tanúsít Péter iránt, azt jól mutatják levelei – illetve a levelek fentebb említett részletei –, amelyek több évvel az antiochiai nézeteltérés után keletkeztek.

A nézeteltérés értelmezése az egyháztörténelem folyamán komoly felekezeti vitákhoz vezetett, s ma is gyakran eltérő módon nyer megítélést. A Galata levélhez írt kommentárjában *F. Mussner*¹ úgy látja, hogy Péter „vétke” Pál szemében nem pusztán a félelemben és a képmutatásban áll, hanem a teológiai következetlenségben, valamint abban, hogy Péter sajátos magatartása a helyi közösség egységét veszélyeztette. A német exegeta egyébként Péternek a szóban forgó szövegben bemutatott félelmét a személyes karakterére vezeti vissza, hiszen egyfajta bizonytalanság az evangéliumok szerint is jellemző volt rá. Olyan biblikusok is vannak, aki arra hívják fel a figyelmet, hogy a leírtak kizárólag Pál nézőpontját tükrözik, Péter érveiről sajnos nem értesülünk. *M. Hengel*² úgy véli, hogy engedékenységgükkel Péter és társai feltehetőleg az üldözések miatt egyre nehezebb helyzetbe kerülő jeruzsálemi zsidó-keresztény közösség, valamint a missziós területek egyházai közötti veszélyeztetett egység megmentését tartották szem előtt, s így magatartásuk a testvéri szeretet kifejezése akart lenni.

Pál és munkatársai

Bár néha modern bibliográfiák magánzóként mutatják be Pál apostolt, a levelek alapján egyértelműen kijelenthetjük: nagyon fontosnak tartotta az együttműködést, a testvéri közösséget és a barátságot. Térítő utakra mindig társakkal együtt indult el. Leveleinek cím-

¹ F. MUSSNER, *Der Galaterbrief* (HThK NT IX), Freiburg ⁴1981, 137-142.

² M. HENGEL, *Der unterschätzte Petrus*, Tübingen 2006, 97k. Hasonlóan vélekedik J. GNILKA, *Paulus von Tarsus. Zeuge und Apostel* (HThK NT Supplement 6), Freiburg 1996, 106.

zésében is „társküldőként” gyakorta olvashatók munkatársak nevei (Szilvánusz: 1Tessz 1,1; 2Tessz 1,1; Timóteus: 1Tessz 1,1; 2Tessz 1,1; 2Kor 1,1; Fil 1,1; Filem 1; Kol 1,1; Szosztenész: 1Kor 1,1). Magukban a levelekben pedig többször szó esik arról, hogy az egyik vagy a másik munkatárs (Timóteus vagy Titusz) valamilyen fontos megbízatást teljesített vagy fog teljesíteni. Az is nyilvánvaló, hogy Pál nagyobb városokat, főleg a tartományok fővárosait a misszió központjaivá tette, ahonnan kiindulva tanítványai és munkatársai a környékbeli helységekben folytattak térítő tevékenységet. A levelek záró üdvözlétei – főképp a Római levél végén található – jól mutatják, mennyire sokrétűek voltak Pál személyes kapcsolatai. Ugyanezt tanúsítja a Filemonnak írt levél is. A háttérben nyilván az a tény áll, hogy egy-egy közösség létrejöttéhez egyéneket kellett megszólítani és meggyőzni.

A páli levelek kb. 40 személyt említenek, akiket Pál munkatársainak tekinthetünk. A szorosabb munkatársi körhöz tartozott először Barnabás, majd Szilvánusz és Timóteus, valamint Titusz. Hosszabb-rövidebb ideig más személyekkel is együtt dolgozott, úgymint Apolló (1Kor 16,12), Aquila és Priscilla (ApCsel 18,1-3; 1Kor 16,19), Epafrász (Filem 23; Kol 1,7; 4,12k), valamint Márk, Arisztarkhosz, Démász és Lukács (Filem 24; Kol 4,10.14).

A szorosabb munkatársakról érdemes valamelyest bővebben is írni. *Barnabás* Ciprus szigetéről származó levita, aki a jeruzsálemi ősegyház egyik jelentős személyisége volt (ApCsel 4,36k). Az ApCsel 9,27 szerint ő vezette a Damaszkuszból érkezett, nemrégiben megtért Pált az apostolokhoz. Az antiochiai keresztény közösség létrejötte után az apostolok Barnabást küldték a szíriai városba, hogy megerősítse és felügyelje az ottani keresztényeket. A közösség buzgóságát látva felkereste a Tarzuszban tartózkodó Pált, s meghívta őt Antiochiába (ApCsel 11,22-26). Így kezdődött kettőjük együttműködése, amely a 2. missziós út kezdetéig tartott. Útjuk szétválásában Barnabást is bizonytalanra tevő antiochiai konfliktus (Gal 2,13) és a János Márk körüli vita (vö. ApCsel 15,36-40) egyaránt szerepet játszott.

Szilvánusz (vagy Szilás) szintén a jeruzsálemi keresztény közösség tagja volt. Az ApCsel 15,22 szerint ő és egy Júdás Barszabbás

nevű személy vitte Antiochiába a zsidó- és a pogány-keresztények békés együttélését szabályozó rendeletet (vö. ApCsel 15,23-29). Úgy tűnik, hogy nem tért vissza Jeruzsálembe, hiszen a Barnabással való „szakítás” után Pál őt választotta társának a 2. missziós útra. Csak ezen a térítő úton volt az apostol kísérője (ezt egyébként a Tesszalonikai levelek címzése is tanúsítja). Feltehetőleg a missziós út végén köszönt el Páltól. Megjegyzendő, hogy mind a név – Szilas a Saul név görögösített, Szilvánusz pedig a latinositott formája –, mind a pogány missziót folytató Pál hathatós támogatása a 2. térítő úton azt sugallja, hogy szóban forgó személy diaszpórából származó hellenista zsidó-keresztény volt.

Timóteus Lisztrából származott, s ebben a városban találkozott az apostollal a 2. missziós út során. Zsidó anyának és görög apának volt a fia. Az ApCsel 16,3-ban Lukács azt írja, hogy Pál a környékbeli zsidókra való tekintettel körülmetéltette. Ezt a megjegyzést sok szentírás kutató nem tekinti történetileg hitelesnek, mert ellentmondani látszik annak, amit leveleiben Pál a körülmetélésről tanít (vö. 1Kor 7,18k; Gal 2,3; 5,3-6). Ám Lukács megjegyzése azt sugallja, hogy a jövődő tanítvány körülmetélése nem elméleti, hanem gyakorlati szempontok alapján történt. Ha figyelembe vesszük Pál alkalmazkodással kapcsolatos megnyilatkozását (1Kor 9,19-23), Timóteus körülmetéltetését egyáltalán nem tarthatjuk valószínűtlennek. Timóteus egyébként Pál leghűségesebb munkatársaként jelenik meg a levelekben (vö. főképp Fil 2,19-24).

Titus ról nem sokat tudunk. Az Apostolok Cselekedeteiben Lukács nem tesz róla említést, így csak a páli levelekből ismerjük. Származási helyére vonatkozólag nincs kifejezett adatunk. Ám az a tény, hogy pogány-keresztényként elkísérte Pált és Barnabást a jeruzsálemi apostoli zsinatra (Gal 2,1-3), azt sejteti, hogy Antiochiából származott vagy legalábbis ott lakott. A 3. térítő úton biztosan az apostol mellett volt, s nagy szerepe volt a Pál és a korintusi keresztény közösség között kialakult feszültség enyhítésében (vö. 2Kor 2,12k; 7,5-7; 8,6).

Gyürki László

A római Jeruzsálem – Aelia Capitolina

Kr.u. 73-ban Maszada elfoglalásával befejeződött a rómaiak elleni első zsidó háború. A feldúlt Júdeában egy római megszállócsapat maradt, két légió: a „X. Fretensis”, amely már a háború előtt is Jeruzsálemben volt, és a „VI. Ferrata” légió a Megiddoban lévő légióból (Carparcotnei). A helytartó székhelye a tengerparti Cézareában volt. A háborúban súlyosan sérült Jeruzsálem elvesztette jelentőségét, s így is maradt jó 60 évig. A zsidók titokban soha sem adták fel a reményt, hogy a templomot ismét felépítsék, és Jeruzsálem régi jelentőségét, mint vallásuk és nemzetük központját visszaállítsák.

A dolgok azonban másként alakultak. Hadrianus személyében (117-138) olyan császár került hatalomra, akinek az volt a célja, hogy bevezesse birodalmában a hellenista-római kultúrát. Nagy körútjai alkalmával kulturális-politikai célból mindenfelé városalapítások és építkezések kezdődtek. Hadrianus császár 129-ben a Közel-Keletet látogatta meg. Azt nem lehet megállapítani, hogy hol és mikor keletkezett a rendelet Aelia megalapítására, de 131-132-ben már forgalomba voltak Aelia-Capitolina-érmék. Euszebiosz (kb. 260-kb. 340) azt állítja, hogy Aelia építése a második zsidó háború következménye volt. Az építés kezdete a zsidók számára minden vallási-nemzeti újraéledési reménynek véget vetett. A nép elkezdte a katonai szervezkedést és 132 tavaszán kitört a felkelés Simon Bar Kochba vezetésével, akit Messiásnak a „Csillag fiának” tartottak.

Kezdetben nagy sikereket értek el. A rómaiaknak csak tíz (vagy tizenkét?) légió bevetésével sikerült a felkelést leverni. 135 késő nyarán elesett Betar, a felkelők utolsó erődítménye. Ezzel a második zsidó háború befejeződött. Róma győzött, de ennek még nagyobb ára volt, mint az előbbi, 70-es háborúnak. Dio Cassius (163-230 körül) szerint egész Júdea pusztasággá vált. A zsidók oldalán 50 megerősített helyet és 985 falut semmisítettek meg. Az elesettek száma 580,000 volt. Júdea neve *Provincia Syria-Palesztina* lett, a lakosság nagy részét deportálták és szétszóródott a római birodalomban.

A második városalapítás

Aelia második alapítása az ország körülményei miatt egy évvel a háború vége után, tehát 136-ban történt. Ennél az alkalomnál az alapítási ceremóniákat megismételték. Egy ekkor vert pénzérme Hadrianust mutatja, amint régi szokás szerint a város határait ekével kijelöli. A város hivatalos neve, amit sok érme bizonyít „Colonia Aelia Capitolina”. „Aelia” a császár nevéből Publius Aelius Hadrianus, a „Capitolina” a capitoliumi Jupiter védő isten tiszteletére lett elnevezve. Ez azt is kifejezte, hogy az új város Hadrianus akaratának megfelelően teljesen hellén-római kultúra jellegű legyen. Ezt egyébként lakói is igazolták: a város római veteránokból, a szír-föníciai térségből való telepesekből és főleg a X. légió katonáiból és hozzátartozóiból tevődött össze. Zsidóknak és zsidó-keresztényeknek halálbüntetés terhe alatt tilos volt a városba belépni.

Első pillantás Aeliára

Ha Aeliát az eltűnt zsidó Jeruzsálem határaiban nézzük, a következő felosztás ismerhető fel: keleten a templom hatalmas pódiuma uralkodott kiégett romjaival. A város többi része egy katonai és egy civil részre tagolódott. A katonai rész a X. légió tábora kezdetben délkeleten volt a mai örmény negyedben. A Decumanus Maximustól északra feküdt a civil Aelia lakónegyedekkel, fórumokkal és templomokkal. A 7. századból való „*Chronicon Paschale*” egy sor nyilvános épületet említ, amelyek a hellén-római városban jellegzetesek voltak, mint a színház vagy a fürdők.

A X. Légió tábora

A „*X. Legio Fretensis*” már az első zsidó háborúban (66-73) is részt vett és azután, mint megszálló csapat maradt Judeában. Szimbólumai a bika, a hajó, a delfin és a kandisznó, amelyekhez Hadrianus idejében még a Neptun járult. Titusz 70 után Heródes citadelláját a három toronnyal és a nyugati falat nem engedte lerombolni, hogy ott a Jeruzsálemben maradó X. légió táborát kialakíthassa. A tábor méretei először megfeleltek a mai örmény negyed nagyságának. Ásatások bizonyítják, hogy az idők folyamán a tábor keletre tovább terjedt.

A római táborból épületmaradványok nem maradtak fenn, mert a katonák általában faépületekben és sátrakban laktak. A hajdani tábor egész területén csak tetőcserepek, agyagcsövek és téglák kerültek elő a Fretensis pecsétjével. A légió ezeket az épületanyagokat nagyban készítette. Ehhez jönnek még használati tárgyak, mint olajlámpák, cserépedények és pénzek. A templom délnyugati sarka közelében egy helyiség került elő, amely talán a tábor egyik papjának volt a lakóhelye. Ebből két bronzfigura, az egyik Apollo isten lehet, a másik egy kelta lovas ábrázol. A X. légió jelenléte több feliratból is látható. A Heródes kapu közelében került elő egy római tiszt – Tiberius Fatalis – sírköve, az óvárosban pedig egy oszloprész emlékfelírással a 3. századból. A X. légiót 289-ben Aelia-ba (Eilat) helyezték át. Ezután eltűnik a forrásokból.

Aelia kapui

Jeruzsálem falait 70-ben majdnem teljesen lerombolták. Aelia tehát nem volt megerősítve. Kapui, amelyekről itt szólnak, nem védő jellegűek voltak, hanem szabadon álló diadalívek. A várostól északnyugatra kb. 400 méterre a mai Damaszkusz kapu előtt állt, talán a legdíszesebb, amely Hadrianus Bar Kochba feletti győzelme emlékére készült. Ebből a kapuból csak oszlopdarabok és kőtömbök maradtak ránk. Aelia főbejáratát egy díszes kapu képezte, amely a mostani Damaszkusz kapu alatt volt. Ebből ma még megmaradt a két kisebb átjáró balról és jobbról a nagy központi ív mellett. A kapun belül egy kis fórum, félkör alakú tér volt, közepén egy oszloppal. A kapubereendezést és a fórum kövezetét kiásták. A fórumon az oszlop a Madaba térképen felismerhető. Az oszlop miatt nevezik a kaput még ma is arabul Bab-el-Amud-nak, oszlopkapunak.

A legismertebb diadalív az ún. Ecce-Homo ív, amely a templomtér északnyugati sarka előtt a Via Dolorosa felett ível át. Neve arra vezethető vissza, hogy korábban tévesen, Jézus szenvedésével hozták összeköttetésbe. Ennek a kapunak még a középső és északi íve megvan, melyek részben a Sion-nővérek templomába lettek beépítve.

Egy további kapu a diadalívek stílusában a fórum északkeleti sarkán állt és a Cardo Maximus-ra nyílt. Euszebiosz és Jeromos (kb. 342-420) szerint a város déli részén vagy a légió táborában volt egy

többé nem lokalizálható kapu, amely felett egy „disznó” képe volt látható.

Az utcák – a Cardo és a Decumanus

Aelia utcahálózata a klasszikus római városterveké, amelyet az adottságok és külső körülményekhez igazodva viteleztek ki.

A város északról délre futó két fő tengelye, a Cardo Maximus és a Cardo Valensis a Porta Sinistra Principalis-nál (Damaszkusz kapu) kezdődött és a légió táboránál végződött. Egy cardora az jellemző, hogy mindkét oldalán oszlopokkal volt körülvéve. Ezek fedett csarnokokat képeztek, amelyekben árusítás folyt.

Lássuk először a Cardo Maximust. A Damaszkusz kaputól tartott a központi fórum délkeleti sarkáig (egy része 1947-ben útépitési munkálatok során előkerült). Néhány oszlopa a Damaszkusz kapu közelében még látható.

A Cardo Valensis a Damaszkusz kaputól délkeleti irányba haladt, s egy törés után tovább folytatódott dél felé a mai Lánc utcáig.

Egy római városnak a kelet-nyugati tengelyét a Decumanus Maximus képezte. Aeliában ez a Jaffa kapunál kezdődött és a mai Dávid- és Lánc-utcán a templomhegy irányában megy.

Bár egy tetrapylon, – kapu négy átjáróval – arra utal, hogy a Decumanus a templomhegyig ment. A tetrapylon egy római város központját jelölte és mindig a Cardo Maximus és Decumanus Maximus keresztezésénél volt. Egy vörös kőből való oszlop a keresztút hetedik állomásának kápolnájánál áll, amelyet a ferencesek gondoznak. A Cardo Maximusszal párhuzamosan nyugaton az Aphrodite-templom és a fórum mögött volt egy további észak-déli összeköttetés. Egy másik fontos utca, ami Aeliában bizonyítható, északon az Aszklepiosz-templomtól vezetett a kis fórumon át és a Cardo Valensisbe torkollott. A Madaba-térképen, amin Aelia két Cardo-ja jól felismerhető, jó képet ad a város fekvéséről.

A két fórum

Minden antik római városhoz fórum tartozott, egy vásártér, amely a Cardo Maximus és Decumanus kereszteződésénél volt. Ezt oszlop-

csarnokok, műemlékek és templomok vették körül. Ha szerényebben is, de így volt ez Aeliában is. De két fóruma is volt, egy nagy a város központjában és egy kisebb északkeleten. A nagyobb fórum a klaszszikus római várostervnek megfelelően a *cardo* és *decumanus* metszéspontján északnyugatra a tetrapylontól, a David út és a Sírtemplom között (ma Murisztán) feküdt.

Azt nem tudjuk, hogy a fórum hogyan nézett ki, csak annyit, hogy a *cardoról* volt hozzá a főbejárat. Ebből a fórumból csak kevés falmaradvány van az orosz katedrálisban. Ezenkívül a Megváltó templom alatt a kövezet egy részét kiszabadították.

A másik, a kisebb fórum egy terepen volt a *Via Dolorosán*, amely ma a Sion nővérek kolostorának és a ferencesek biblikus intézetének a helye. Az ásatások alkalmával itt is római kövezetmaradványokra bukkantak. Ezek alatt található a két boltozattal fedett *Sztruthion-tó* a heródesi időből, amely a fórum vízforrása volt. A kövezet a nővérek templomában és a ferencesek elítélési kápolnájában látható. Ennek a fórumnak hatáskörében van a legjobb állapotban fennmaradt tanúság a római Jeruzsálemből, az ún. *Ecce-Homo-Ív*.

A templomhegy mint római kultuszhely

Az a kérdés, hogy 135 után a templomhegyen épült-e a capitoliumi Jupiternek szentelt templom, mai tudásunk szerint nem válaszolható meg. Csak Dio Casius és a „*Chronicon Paschale*” említik ezt a templomot. Ellene szól viszont, hogy nincs szemtanú, aki léteéről hírt adott volna, és nincsenek zsidó források sem. A zsidók számára legszentebb helyük ilyen szörnyű megszenteltetés nem maradt volna figyelem nélkül. Az izraeli régész Dan Bahat rámutat, hogy későbbi források a templom helyét többé nem említik. A kérdéses templom a fórum melletti szentély lehet.

A templomtéren több adat szerint Hadrianus lovas szobra és utódja Antonius Pius szobra állt. Ezt az is bizonyítja, hogy a szobor alapját a Bordeaux-i zarándok (333) még látta, és második alkalmazásában a kettős kapu felett a templompódium déli falában fel lehet ismerni. Ez a császár nevével ajánló felirattal van ellátva. A két szobrot a bizánci időben távolították el.

Az Aphrodite templom

Egy római templom állott északon a központi fórummal határos helyen. Ellentmondó információk vannak arról, hogy ez Jupiter, Juno és Minervának volt-e szentelve (hármasszentély) vagy Aphroditénak (Vénusz). Eusebiosz Vénusz-szentélyt említ, Jeromos pedig azt gondolja, hogy Jupiter templom volt. Ennek a templomnak az építéséhez a talajt fel kellett tölteni, ezért Jézus sírja a földtömeg alatt eltűnt. Csak a Golgota sziklájának hegye állt ki a templomkerületben. Ezen a természetes alapzaton állt Jeromos szerint az Aphrodite szobor. A szentély a tipikus római templom formáját mutatta, amely pódiumon állt. Ebből az építményből csak kevés maradt meg: a templomkerületet körülfogó falak maradványai az Alexander-vendégszállóban láthatók. A sírtemplom homlokzatában a kereszties időkben frízek és párkányok lettek beillesztve, amelyek éppen úgy mint az oszlopok a templom rotundája alatt az Aphrodite templomból származnak. Továbbá felfedezték a római falakon közel a Szent Ilona-kápolnához egy vitorlás hajó rajzát a fogadalmi felirattal DOMINE IVIMUS (Uram, mi megjöttünk), ami egy szerencsés keresztény zarándoklatra utal.

A templomot 326-ban Jézus sírja keresése során Szent Ilona császárnő parancsára lerombolták.

Az Aszklepiosz templom és a Nymphaeum

Az előkerült pénzérmékből tudjuk, hogy Aeliában Jupiter és Aphroditén kívül még más isteneket is, tiszteltek (pl. Bacchust és a Dioszkurosz). Eddig mégis csak két kultushelyet tudtak azonosítani: az Aszklepiosz szentélyt (Szeraphis) és egy Nymphaeumot.

Az Aszklepiosz szentély Aelia keleti részében volt a Juhtónál, egy régi gyógyító helyen (vö.: Jn 5), ahol ma a szent Anna-templom áll.

Valószínűleg Jeruzsálem lerombolása után, Titusz révén honosított meg az Aszklepiosz-kultusz Jeruzsálemben, és a 2-3. században az új római kolóniában Aelia Capitolinában nagy népszerűsége tett szert. Amikor a bizánciak nagy templomot építettek a Betesda fürdő fölé, az Aszklepiosz-szentélyt fürdőivel együtt lerombolták. A fel-

színre került freskó és mozaik maradványok a sok fajta fogadalmi ajándék és feliratok azt mutatták, hogy sűrűn látogatták és nagy szentélye volt ez a rómaiaknak, és nem maradt el a Jézus korabeli öt oszlopcsarnokos épület mögött.

Az Aszklepiosz templomnál, a gyógyító művészet istenénél víz-medencék voltak, amelyek nyomait ma is megtaláljuk. Valószínűleg a templom berendezéséből származik Aszklepiosz szimbóluma egy kőbe vésett kígyó, és egy dombormű darabja. A környéken talált több fogadalmi ajándék gyógyulást váró betegektől származik. Az ásatások azt is bizonyossá tették, hogy az Aszklepiosz-kultusz ezen a helyen régebbi hagyományok folytatója volt. Már a rómaiak előtt a két medence déli oldalán számos fürdőt építettek. Az Aszklepiosz-templom a bizánci időben tűnt el.

A „Chronikon Paschale” említi egy Tetra-Nymphaeumot, Nympha szentélyt, amely a régészek véleménye szerint, Aeliától délkeletre, a felső Siloa-tóval azonos. Ez a szentély, amit a Bordeaux-i zarándok még meglátogatott négyszög alakú oszlopsorral volt körülvéve (25x25 m). A közepén, mint minden nymphaeumban, egy kút volt több vízmedencével.

A zsidók és Aelia

Amint már mondtuk zsidóknak és zsidó-keresztényeknek 135 után halálbüntetés mellett tilos volt Aeliába belépni. Bár Epiphanosz (kb. 315-403) azt írja, hogy a Sionon volt egy zsinagóga egészen Konstantin császár idejéig (306-337), de feltételezhető, hogy ez 135 után keresztény gyülekezőhely volt.

A 3. század kezdetén a zsidók között egyre erősödő érdeklődés ébredt szent városuk iránt. Ez ahhoz vezetett, hogy ha korlátozott módon is, de sikerült elérniök, hogy Aeliába jöhessenek. A Bordeaux-i zarándok írja, hogy a templomtéren a Hadrianus szobor közelében egy lyukas követ látott. Ehhez jöttek a zsidók, megkenték, sírtak és megszagatták ruhájukat. Konstantin császártól a zsidók engedélyt kaptak, hogy évente Av hó 9-én, a templom elpusztítása napján annak nyugati falánál gyászoljanak. Juliánusz Aposztata (361-363) 363-ban a templom romjait eltakarította, mert a templomot újra fel akarta építeni, de ez nem valósult meg. A rabbik szerint

ekkor a „sekina”, az Isten jelenléte, a templomtérrel a nyugati falmaradványhoz, a siratófalhoz jött. Julianus 361-ben megengedte, hogy a zsidók visszatérjenek a városba.

A keresztények és Aelia

Epiphaniusz arról ír, hogy Hadrianus császár 130 körül meglátogatta Jeruzsálemet, s úgy találta, hogy minden romokban van, „leszámítva néhány házat, és Istennek kis templomát, ahová a tanítványok az Olajfák hegyéről visszatértek és az emeleti terembe gyűltek össze”. Ez a terem a Sion hegyén van. Ez pontosan a város délnyugati része.

Epiphaniusz elmondja, hogy a Sionon hét zsinagóga állt, amelyek közül az egyik „egészen Maximosz püspök (349-355) és Nagy Konstantin idejéig fennállt, és olyan volt, mint a kunyhó a szőlőben, ahogy a szentírás mondja”. A Bordeaux-i zarándok igazolja Epiphaniusz állítását: „A Sion falain belül látható a hely, ahol Dávid palotája állt. Az ott lévő hét zsinagóga közül csak egyetlenegy maradt meg. A többi helyét felszántották és bevetették, ahogy Izajás jövendölte.”

Epiphaniusz említett jelentése szerint nem kizárt, hogy a légió táborától délnyugatra a Sionon 135-ben még egy zsidó-keresztény közösség létezett. A Hadrianustól Aeliába telepített görög és szíriai telepek között keresztények is voltak. Ez azt jelenti, hogy a közösség teljesen pogány-keresztényekből állt. A Bar Kohba-lázadás következményeként (Kr.u. 135) a zsidóknak halálbüntetés terhe mellett megtiltották, hogy belépjenek Jeruzsálembe. Euszebiosz a pellai Arisztonra hivatkozva (140 körül) elmondja, hogy a zsidóknak csak messziről volt szabad nézniük a saját otthonukat. Így ezt a zsinagógát sem használták. A pogányságból érkező keresztények ellenben átvették a helyet. Az archeológia is segít a kérdés tisztázásában.

A Dávid sírjaként tisztelt helyet 1951-ben J. Pinkerfeld kutatta. Az apszis formájú fülkét a templom felé tájolták. Olyan zsinagóga ez, amely a templom lerombolás utáni évszázadban épült. Kérdés az, hogy nem a jeruzsálemi keresztény egyházhoz tartozott-e ez a hely, amely közösség még egészen „a templom árnyékában” élt? S a pogány keresztények csak akkor örökölték tőlük, amikor a zsidókat ki-

tiltották Jeruzsálemből? Talán ezt bizonyítják a grafittók is: „Győzelem, Úr, Irgalmasság”. Az utána következő felirat, amely Jézus neve, a keresztény eredetet bizonyítja.

Euszebiosztól tudjuk azt is, hogy a jeruzsálemi keresztény központban a Sion hegyén a templom mellett könyvtár és levéltár is volt. Ebben a levéltárban ő maga személyesen is dolgozott, és úgy tudja, hogy Alexander püspök alapította, aki a 3. század első felében élt.

Ránk maradt a jeruzsálemi püspökök névsora. „Jakab katedrájának” tisztelete, aminek ez a névsor köszönhető, annak bizonyága, hogy a katonai kolónia keresztényei nagyon gondosan őrizték a helyi hagyományokat. E püspök-jegyzék felsorolja a „körülmetéltségből” való püspököket Jakabtól az Úr testvérétől kezdve egészen Kr.u. 135-ig, s ettől fogva a pogányok közül megtért püspökökkel folytatja.”

Ez a közösség őrizte a hagyományt Jézus sírjáról, amely a római templom alatt volt, s az egész római idő alatt megmaradt. Ezt Szardeszi Melito (+kb. 190) húsvéti szentbeszéde is bizonyítja, aki valószínűleg 160-ban beutazta a Szentföldet, és közösségének elmondta, hogy a Golgota a város közepében van.

A 3. század kezdetén megkezdődött Aeliába is a zarándoklás. Euszebiosz ebben az összefüggésben beszél a zarándokokról, akik az egész római birodalomból a városba özönlöttek. Mikor aztán Aelia 325/26-ban bizánci uralom alá került, a keresztények számára új korszak kezdődött. A várost ismét Jeruzsálemnek nevezték, és megkapta első keresztény formáját.

Átokzsoltárok

Egyes zsoltárokból a gyűlölet szelleme úgy csap az arcunkba, mint a kemenceajtóból kiáradó forráság. Más zsoltárokból ez a szellem már nem ijesztő, pusztán azért, mert (modern gondolkodásunk számára) komikussá válik a maga naivitásában.

A példák (...) a legnyugtalanítóbb módon talán azokban a zsoltárookban bukkannak fel, amelyeket szeretünk: a 143.-ban, miután 11 versen keresztül a hangneme könnyeket fakaszt, a 12. versben mintegy mellékesen hozzáteszi: „Pusztítsd el azokat, akik életemre törnek.” A 139. zsoltár még naivabban, szinte gyermeketeg módon, a dicsérő himnusz közepén közbeveti (19.v.): „Bár megölnéd, Istenem, a bűnöst” – mintha meglepődne azon, hogy a Mindenhatónak nem jutott eszébe az emberi gonoszság eme egyszerű ellenszere. És ami a legrosszabb, „Az Úr az én pásztorom”-ban (23. zsoltár) a zöld legelő, a csendes vizek, az árnyékos völgyben megtapasztalt bizalom után ebbe botlunk: „Asztalt terítesz nekem ellenségeim szeme láttára” (5.v.). A költő számára mostani jóléte nem lenne teljes, ha azok az utálatos ellenségek (akik valaha lenézték) nem látnák azt, és nem utálnák miatta. (...)

Már a judaizmusban is megvolt ennek a természetes reakciónak a korrigálása: „Ne gyűlöld szívedben atyádfiádat! ... Ne légy se boszszúálló, se haragtartó a népeddel szemben! Szeresd felebarátodat, mint magadat!” – mondja Mózes harmadik könyve (19,17-18). Mózes második könyvben ezt olvassuk: „Ha ráakadsz ellenséged eltévedt marhájára vagy szamarára, hajtsd vissza hozzá!”, és „Ha látod, hogy összeroskad terhe alatt annak a szamara, aki gyűlöl téged, ne hagyd magára, hanem segíts rajta!” (23,4-5). „Ha elesik ellenséged, ne örülj, és ha elbukik, ne vigadjon a szíved!” (Péld 24,17). S nem felejttem el, mennyire meglepődtem, amikor felfedeztem, hogy Pál szavai – „ha éhezik ellenséged, adj ennie” (Róm 12,20) – ebből a könyvből származnak (Péld 25,21). Ez az egyik áldása az Ószövetség rendszeres olvasásának: újra és újra felfedezzük, hogy az Újszövetség micsoda szövedéke az innen vett idézeteknek, mennyire kitartóan ismételte, erősítette meg, folytatta, finomította és nemesítette Urunk a zsidó erkölcsi tanítást, s milyen ritkán állt elő merőben új gondolattal. Ezzel a képzetlen keresztények milliói valójában teljesen tisztában voltak – majdhogynem magától értetődőnek vették –, amíg a bibliaolvasás szokásban volt. (C.S. Lewis, *A zsoltárokról*, Harmat, Bp, 2006., 27-34.o.

Tarjányi Béla

Visszatekintés a II. Vatikáni Zsinatra

Személyes emlékeim – 50 éve annak, hogy a Katolikus Egyház újkori életében az egyik legjelentősebb esemény, a II. Vatikáni Zsinat megrendezésre került. Az évforduló kapcsán számos visszatekintés születik, egyrészt a Zsinat határozatainak és hatásának elemzése céljából, másrészt 60 év múltán, ebből a történelmi távlatból lehetséges az esemény egyháztörténeti részleteinek jobb megismerése, fel-tárása.

Az alábbiakban néhány személyes emléket szeretnék felidézni a Zsinattal kapcsolatban, azután pedig a Zsinat és a Biblia kapcsolatáról felidézni és összefoglalni néhány gondolatot.

A 60-as évek első felében, 1960-66-ig, éppen a Zsinat idejében voltam teológus Budapesten a Központi Szemináriumban. Az ember azt gondolná, hogy a teológiai tanárok is, a teológusok élénk figyelemmel kísérték a Zsinat munkáját. Erről azonban szó sem volt. Szinte semmi közelebbit nem tudtunk arról, hogy mi zajlik Rómában. Ebben az időben ugyanis a Központi Szemináriumban vihar utáni csend volt, és a megfélemlítés légköre uralkodott. Az előző évben, 1959-ben történt, hogy az állami hatóságok a Szeminárium 110 lakójának többségét eltávolították az intézményből, mert nem voltak hajlandók békegyűlésre járni és hallgatni ott az egyházellenes propagandát. A megmaradt 17 hallgató mellé az egyházmegyék igyekeztek minél több új hallgatót Pestre küldeni, hogy a Szeminárium a Hittudományi Akadémia tovább működhessen. Elöljáróink, tanáraink többsége beépített ember volt, minket féltve óvtak attól, hogy normális lelkipásztorokkal találkozunk, barátkozunk. Hallgatótársaink között is szép számmal voltak besúgók, akik rendszeresen beszámoltak mindenről, ami a Szemináriumban történt.

Ilyen körülmények között természetes, hogy a Zsinat hírei, a Rómában folyó események alig jutottak el hozzánk. Egyetlen zsinati határozatot nem ismertettek tanáraink, nem értesültünk a Világegyház számára oly fontos rendezvény részleteiről. Talán az egyetlen dolog,

amiről hallottunk, a liturgikus reform, ez is egy érdekes esemény kapcsán. Liturgia-professzorunk, Radó Polikárp éppen ezekben az években fejezte be nagy, összefoglaló művét, az Enchiridion Liturgicum-ot, és a kötet – tekintettel a professzor nemzetközi tekintélyére – a Herder kiadónál jelent meg 1966-ban, akkor, amikor már megtörtént az Egyház liturgikus életének gyökeres átalakítása. Professzorunk szomorú szívvel látta, hogy életműve már megjelenésekor teljességgel idejétmúlt lett.

Amikor 1964-ben főpásztorom lett Ijjas József kalocsai érsek, és ő is kimehetett a későbbi ülészakokra, tőle hallottam egy-két beszámolót, de ezek inkább csak személyes élmények, adomák voltak (pl.: az afrikai püspökök nem tudják hány évesek, mert a dzsungelben nem volt régen anyakönyv-vezetés).

Pappászentelésem évében már az új liturgia szerint készültünk a papságra, az akkor még kísérleti jelleggel bevezetett magyar nyelvű szentmisét tanultuk – első kápláni évemben lett aztán kötelező (sok-sok hívő és 80 éves plébánosom bosszúságára).

Amikor a magyar püspökök hazatértek a Zsinatról a csodálatos, új zsinati határozatokkal, bizony, szerették volna ők is mindezt mihamarabb megvalósítani. De ahol a „Hivatal” minden lépést szigorúan ellenőrzött (sőt: többnyire diktált), ez a feladat túl nehéznek bizonyult. Új utak a hitoktatásban (Gravissimum educationis momentum)? A szerzetesi életben (Perfectae caritatis)? A laikusok apostoli munkájában (Apostolicam actuositatem), a tömegkommunikációs eszközök használatában (Inter mirifica), vagy a bibliaapostolság területén (Dei verbum)?! Absit! Ennyire azért még nem engedték meg a gyepelőket. Egyetlen egy „ártalmatlan” határozat volt csak, amely ömagában nem hozhatott igazi újjászületést: a liturgikus reform (Sacrosanctum Concilium). Ezen a területen (viszonylag) szabad kezlet adott az Egyházügyi Hivatal. Ezzel tudta leginkább a vallásszabadság látszatát kelteni (hisz a liturgia a leglátványosabb terület) – talán abban a reményben is, hogy ezek a változások sok hívőt megfognak ingatni. (Valóban: a megelőző, egészséges fejlődés nélkül sok pap és hívő csak vonakodva fogadta el ezeket a változásokat.)

Püspökeink a Zsinaton – Miután a szovjet álláspont az volt, hogy a keleti blokk országainak kormányai saját hatáskörben dönt-

hetnek arról, hogy engednek-e ki püspököket a Zsinatra, elindult a mérlegelés az Egyházügyi Hivatal és a magyar titkosszolgálat részéről. Prantner József, az Egyházügyi Hivatal elnöke a következőképpen vázolta álláspontjukat: „A legnagyobb mérlegelést a szocialista országokban az jelentette, hogy a püspökök részt vesznek-e a zsinaton vagy sem. Figyelembe kellett venni mind a két eshetőséget. Világos, hogy nekünk sokkal könnyebb lenne, ha nem mennének. Az egyházpolitika most általában jó, a nagy kérdésekben meg tudunk egyezni, nem is sokat kell vitatkoznunk a dolgokon. Ez jó lenne, ha így maradna. S ha nem mennénk, munkánk továbbra is sokatmondó. No de a mérlegelésnél arra is rájöttünk, hogy nem csak a jelenlegi munkánk eredményessége szempontjából kell néznünk a püspököknek a zsinaton való részvételét, hanem úgy is, hogy ez milyen kihatással van a szocialista országok, hazánk nemzetközi tekintélyére, milyen kihatással van nyugaton élő testvérpártjaink és a haladó mozgalmak harcára, és milyen kihatással bír azokra az egyházon belüli erőkre, a Vatikánban élőkre is, akik valamiféle megegyezésre törek-szenek. És így eljutottunk odáig, hogy bár munkánkat nehezíti ez az eshetőség, hogy püspökeink részt vegyenek a zsinaton, mégis ezt kell tennünk.” Így megszületett a döntés, hogy magyar püspökök részt vehetnek.

Két állami szerv vett részt a kiküldendők kiválasztásában: az Egyházügyi Hivatal és az állambiztonsági szervek. Az ő együttműködésük során lettek kijelölve, hogy kik mehetnek a zsinatra. A püspökök részéről két stratégia alakult ki. Az egyik Shvoy Lajos nevéhez fűződik. Ő fölvetette azt, hogy írjanak egy levelet, egységes állásfoglalással, hogy vagy minden püspök menjen ki a Zsinatra, vagy senki. Hamvas püspök erre azt a választ adta, hogy a jelen körülmények között nem egy célszerű stratégia, ő arra teszi le a voksot, hogy mindenki egyénileg próbáljon folyamodni az Állami Egyházügyi Hivatalhoz, hogy engedjék ki. Az ő stratégiája vált be. Az első változatban úgy volt, hogy ő megy egyedül az első időszakra, mint püspök. Kállay Gyula miniszterelnökkel folytatott tárgyalásai során sikerült meggyőznie a miniszterelnök-helyettest arról, hogy ha ő egyedül megy, akkor nagyon támadható. Ha adnak mellé még egy vagy két püspököt, akkor már többen vannak, megoszlik a figyelem, ke-

vésbé válnak támadhatóvá, és így alakult ki végül az a névsor, amely az első időszakra elindul: Hamvas Endre csanádi püspök, Kovács Sándor szombathelyi püspök és Brezanóczy Pál egri apostoli kormányzó. Az ő részvétele egyébként különösen is érdekes. Brezanóczy Pál Képes Pál fedőnéven már 1954 óta az állambiztonságnak volt az egyik embere, ezért mindenképpen ragaszkodtak hozzá, hogy kimenjen a Zsinatra. Joga nem volt rá, a pápai kinevezése zsinati peritus-szá csak 1964. szeptember 28-án kelt, tehát viszonylag későn. Ezért minden eshetőséget számba vettek. Irrattak Hamvasal egy levelet, hogy mindenkit hívjanak meg a Zsinatra, aki ordinárius – ez nem sikerült. A következő verzió: Papp Kálmán győri püspök idős korára való tekintettel prokurátor által képviselteti magát Brezanóczy Pál személyében. Ezt sikerül is elintézni.

Kettő olyan püspökünk van, aki mind a négy ülészenon részt vett, vannak néhányan, akik három ülészenon vettek részt. Alapvetően akkor nő meg a magyar zsinati résztvevők száma, amikor az 1964-es részleges megállapodás keretében újabb püspökök kinevezésére kerül sor, ezek már egyeztetett püspök-kinevezések, úgyhogy ezeknek a részvétele nem kétséges, egyébként a kinevezett püspökök sorában található Brezanóczy Pál is.

Shvoy Lajos püspök az, akinek a zsinati javaslata az egyetlen, amely megérkezik Rómába. Rajta kívül még három püspök készített javaslatot: Hamvas Endre, Papp Kálmán és Grósz – ez még 1960-ban van, Grósz halála előtt -, ők azonban a hivatali utat betartva az állami hatóságokon keresztül terjesztették elő javaslatukat – ma is ott olvashatók ezek az állami hivatal raktárában. Shvoy Lajos egy másik utat választott: voltak neki nyugati kapcsolatai, valószínűleg egy osztrák állampolgáron keresztül küldte ki a levelet. Ha a vatikáni levéltárban megnézzük a zsinatra beérkező vótumokat, akkor ezen javaslat hátoldalán ott van a Pápai Magyar Intézet pecsétje, láttamozva aláírás nélkül, hogy Németországban adták fel. Csak így lehetett zsinatra vonatkozó dokumentumot kiküldeni.

A zsinati delegációnak a működését természetesen alapvetően meghatározta az, hogy milyen módon jött létre: mindenki bizalmatlan volt a másikkal szemben, nem tudta senki, hogy ki kit figyel, ki-ről tett jelentést. Nagyon jellemző erre, hogy az államtitkárságon

megengedték Hamvas Endrének, hogy ne gépelve írja le jelentéseit, nehogy a gépelő esetleg másolatot készítsen belőle.

A magyar püspökök közreműködését tekintve a relatív passzivitás volt a jellemző. Ennek egyik oka a püspökök előrehaladott kora volt (Papp Kálmán sokszor azt sem tudta, hol van, mindenhová kíséрни kellett, Kovács Sándor kórházba került, Hamvas Endre meg eléggé szenilis volt, sokszor azt sem tudta, hogy mit is mondott). A másik ok a nyelvismeret hiánya. Szabó Imre segédpüspök, amikor a második ülésszak után hazajött és az Egyházügyi Hivatalban beszámoltatták, így jellemezte a helyzetet: „Rendkívül gyenge együttes képviseli a Zsinaton a Magyar Egyházat és az egyházi ügyeket. Ettől a vérszegény társaságtól alig lehet valamit várni. Sajnos, csak az egy Brezanóczy van ebben a csoportban, aki nyelveket tud, ért az egyházjoghoz, van diplomáciai érzéke, és olyan svádája, amely megfelel a mai egyházi világszínvonalnak. Rá kellett döbennünk, hogy szármalasan műveletlenek és elmaradottak vagyunk. Ilyen helyen az olasz, francia nyelv ismerete nélkül szinte semmit sem lehet kezdeni. Ami a latin nyelvtudásunkat illeti, az – Brezanóczyt és Hamvast kivéve – vagy szertartási latin, vagy pongyola-latin, de semmiképpen sem klasszikus.

A harmadik tényező, ami a viszonylagos tétlenségben szerepet játszott, az az állami ellenőrzés alóli kibúvási kísérleteknek köszönhető. Voltak előre megfogalmazott állami elvárások, hogy mit kell képviselni a Zsinaton. Előfordult, hogy azért nem szólaltak fel a zsinaton, mert nem akartak az állami elvárásoknak megfelelni. Szabó Imre fenti beszámolójából: „Őszintén mondom, hogy itthon még a hugyagi száműzetést is szívesebben vállalom, mint a kintléteket. Kétségtelen, van bennem bizonyos félelemérzet. Idegileg rendkívül megviselt az az állandó permanens állapot, amely arra irányult, nehogy valakinek valami rosszat mondjak, rosszat tegyek, vagy nehogy valaki rosszat mondasson ki velem, és itthon az állam előtt elveszítsem a becsületemet.”

Több olyan jelet láttam a forrásokban, amely arra utal, hogy azért sem szólaltak fel, mert nem akartak teljesen megfelelni az állami elvárásoknak. Olyan hozzászólás is volt, amely az állam szempontjából igen rosszul sikerült. Hamvas Endre az ökumenizmusról

szóló vitához szól hozzám, és itthon kisebb galibát okozott, a Magyar Kurír egy hétig nem tudott megjelenni, mert nem tudták, hogy mit hozhatnak le a szövegből, az Új Ember pedig egy megfésült szöveget közölt, a Katolikus Szó ugyancsak. Ugyanis volt benne egy ominózus mondat: protestánsok katolikusok közeledéséről, együttműködéséről szólva ezt mondta: „A közelmúltban ugyanis híveik (ti. a protestánsok) lélekben mindinkább közeledtek a katolikusokhoz. A közös ellenség ugyanis közös vélekedésben egyesíti mindazokat, akik Istenben hisznek.”

A Magyar zsinati küldöttség legfőbb célja valójában nem az igazán aktív részvétel a zsinati munkában, hanem az, hogy elmondják, Magyarországon elkezdődött az enyhülés folyamata, és rábírja a Szentszék a reálpolitika folytatására, magyarul – ez még az első időszak idején van – a Szentszék kezdjen tárgyalásokat a magyar állammal. Brezanóczy Pál beszámolójában saját tevékenységéről ezt írja: „Így véltem eleget tenni az itthon elhangzott kívánalmaknak.” Ezzel nem azt akarom mondani, hogy Brezanóczy Pál kifejezetten állami érdekeket próbált kiszolgálni, inkább: az ő példája nagyon jellemző arra a kettős lojalításra, hogy azért teljesíti azt az állami megbízatást, amelyet rá rónak, mert úgy gondolja, hogy az adott körülmények között ő maga is, mint püspök, ezzel tudja leginkább a saját egyházának érdekeit szolgálni. A püspökök az első időszak idején lebonyolított látogatások alkalmával, az egyes dikasztériumokban ill. az államtitkárságon történt találkozásai során tárgyalásokat folytattak a Magyar Egyház helyzetének megoldási lehetőségeiről, és ezzel előkészítették a meginduló szentszéki magyar tárgyalásokat. Ezek a tárgyalások nem véletlenül 1963. májusában indultak meg. Kialakul egy folyamatos párbeszéd, amelynek végeredményeként 1964-ben megszületik a magyar-vatikáni részletes megállapodás, amelynek keretében három kérdést sikerül megoldani: A Szentszék jóváhagyja a püspöki állameskü szövegét, megállapodnak a püspöki kinevezések bonyolításának módjában (az Egyház az állam által előterjesztett jelöltek közül választhat), és a Magyar Egyház kezelésébe veszi a római Pápai Magyar Intézetet. *Forrás: Fejérdy András, Püspökeink a II. Vatikáni Zsinaton. Előadás. Elhangzott a teológiai tanárok továbbképzésén, PPKE Hittudományi Kar, 2013. jan. 31.*

É l ő I g e

BIBLIAISKOLA

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

Vágvölgyi Éva

A próféta i jelenség Izraelben

A.) Alap gondolat

Az embert minden korban izgatta a jövő megismerése, hogy a jövőndő titkáról a fátylat fellebbentse. Természetesen itt nem a tudományos kutatásról van szó, hanem arról, hogy szeretné előre tudni vállalkozásainak sikerét, személyes sorsát, stb. Varázslók, jósok, halottidézők különböző praktikái által véli megtudni mi várható, a roszzat hogyan kerülheti el, a jót hogyan találhatja meg. A próféta k, a látó emberek is ebbe a körbe tartoznak, a bibliai próféta k is. Azonban nem lehet egyenlőségjelet húzni az előbb felsoroltak és a bibliai próféta k között. Nézzük csak meg kik is a próféta k tágabb és szűkebb értelemben.

Ki a próféta?

Mindenhol, minden korban és kultúrában a természetvallásoktól a nagy világvallásokig voltak-vannak olyan emberek, akik kapcsolatba tudnak lépni a természetfölötti világgal és annak erőivel, csodát tudnak tenni, meg tudják mondani a jövőndőt. Az ókorban híres jósdák működtek a görög kultúrkörben, Egyiptomban, Mezopotámiában próféta k, jövőndómondók, „látó emberek” révén lehetett megtudni az istenek terveit elhatározásait, másutt törzsi varázslók, sámánok által.

Az Ókori Keleten tehát mindenütt voltak olyan emberek, akik varázslással vagy jóslással, jövőndöléssel foglalkoztak és ezek voltak azok, akik az istenség üzenetét felfogták és közvetítették. A szervezett és zárt osztályokat kialakító társadalmakban (Egyiptom, Sumer,

Babilon) a papság feladatkörébe tartozott, de rajtuk kívül is voltak ún. jósök vagyis próféták, akik, mint ahogy a gör. prophet pro (előre) phēmi (mond, feltár) meg tudták mondani a várható eseményeket, harci cselekmények kimenetelét, stb. Az ókori népek körében fontos szerepet töltöttek be, mivel ők voltak azok, akik képesek voltak megismerni az istenek terveit, elhatározásait és ezáltal lehetővé tették azok befolyásolását. A próféta egy személyben volt a jós, és a jóslat értelmezője. Ilyen a Számok könyvében szereplő mezopotámiai próféta, Bálám:

„Szól Bálám, Beor fia,
szól a bezárt szemű ember,
szól, aki Isten beszédeit hallja,
aki a Fölséges tudományát tudja,
s a Mindenható látomásait látja
leborulva, s megnyílt szemmel”.
(Szám 24,15-16)

Izraelnek is voltak prófétái, akiknek a személyével a Bibliában találkozunk, akik a választott nép körében működtek. A bibliai próféta „Isten embere” (1 Sám 2,27; 1 Kir 12,22;13,1; 17,24; 20,28), aki Isten üzenetét, szavait közvetíti, „Isten szája” (Jer 15,19), a „látó ember” (1 Sám 9,9).

A Septuaginta a „nabi” héber szót (a Lélektől meghívott, a kiáltó) fordítja prophētēsnek. (A nabi, mint ige régebbi szövegekben az elragadtatott állapotra, az ekstázisra utal (1 Sám 10,5; 19,20), később általában a prófétai beszédre vonatkozik). A prófétai beszéd, szózat szokásos bevezető formulája: „Ezt mondja az Úr.”

A prófétáknak két típusát különböztetjük meg, a hivatásos és a meghívott prófétákat, természetesen a kettő között vannak átfedések. Az Izrael határain kívül működő próféták a hivatásos próféták körébe tartoznak, akik foglalkozás szerűen üzték a prófétaságot, de Izraelben is voltak ilyen próféták, akik Izraelben társadalmi rendet alkottak; a papokkal, a bölcsekkel és a királyokkal Izrael vezetőinek számítottak (Iz 3,2 kk.; 28,7; Jer 6,13; 8,1; 14,18; 18,18; Ez 13,9; Oz 4,4 kk.; Mik 3,11; Szof 3,4). Ahogy az ókori keleti udvarokhoz hozzátartoztak a jóvendőmondók és a „bölcsek” (Ter 41,8; Iz 19,3.11

kk.; Dán 1,20; 2,2), úgy Dávid udvarában is (Nátán: 2 Sám 7,4–17; 12,1–15; 1Kir 1,8.10 kk., 22.32; Gád: 2 Sám 24,11.18), és talán Saul (1Sám 28,6) és Jehosafát kíséretében (2 Kir 3,11–20) prófétákkal találkozunk, akiknek az volt a feladatuk, hogy Jahve akaratát tudtára adják a királynak; mintegy udvari prófétáknak tekinthetők. A fogság után Nehemiásnak szemére vetették az ellenségei, hogy udvari prófétát tartott (Neh 6,7). De a hivatásos próféták rendszerint nem is annyira az udvarhoz kötődtek, sokkal inkább a szentélyekhez, s így a templomi személyzethez tartoztak. A hivatásos prófétákhoz tartoztak a prófétatanítványok is, akik külön közösségekbe tömörültek; talán 1Sám 10,5.20; 19,19 kk. Volt egy vezetőjük (1Sám 19,20; 1Kir 22,11 kk.; 2Kir 4,38), akit a próféta uruknak (6,5; vö. 4,1) és atyjuknak (6,21; 8,9; 13,14) szólítottak; a prófétafiak együtt laktak (4,1) és alamizsnából éltek (4,8.42; vö. 5,20 kk.). Szőr- vagy zsákruhájukról és bőrvükről (Zak 13,4; vö. 2Kir 1,8; Mt 3,4), továbbá egy homlokukon viselt jelről (1Kir 20,35–43) lehetett őket felismerni, ill. annak a sebnek a helyéről (forradás), amelyet eksztázisban ejtettek magukon (18,28; Zak 13,6). Ilyen közösségekre azonban csak Sámuel, Illés, Elizeus próféták és Acháb király idejéből (a Kr. e. 11. sz. végétől a Kr. e. 9. sz.-ig) találunk utalásokat.

A királyok a prófétákat kérdezték meg vállalkozásaik sikere vagy általában a jövő felől (pl. 1Sám 10,2; 28,6; 2Sám 7,1–7; 1Kir 14,1–14; 22,5–28; 2Kir 6,21 kk.; 8,7–15; 22,14–20). Miután a prófétáknak a megélhetése függött a hatalomtól, gyakran kísértésbe estek és a megrendelők elvárásaihoz igazították közléseiket, úgyhogy a hivatásos próféta sokszor egyben a hamis próféta is jelentette. Ezek miatt tiltakozik Ámosz próféta a próféta ellen: „Nem voltam én próféta, sem prófétának fia” (Ám 7,14–15). A hivatásos prófétától megkülönbözteti személyes meghívása, Jahvétől kapott különleges küldetése. Ámosz felteszi, hogy a hivatásos próféták nem feltétlenül kapnak ilyen megbízatást Jahvétől, ha Izrael Jahvétől rendelt vezetőinek tekintette is őket. Mikeás is egyértelműen elhatárolja magát a hivatásos prófétától, akik „félrevezetik” a népet, pénzért jövendölnek, s „ha valaki nem tömi a szájukat, hadat üzennek ellene” (Mik 3).

A másik próféta-típus a meghívott prófétáké, akiket maga Isten választott ki, hogy hitelesen közvetítsék szavait (Iz 6,1-13; Jer 1,1-10; Ez 1,1-3; 2,1-15; Ám 7,14-15; Mik 1,1; 3,8), karizmatikus emberek, akiket Isten Lelke vezet. Tehát a kezdeményezés magától Istentől jön, aki irányítása alá vonja a próféta személyét. Szavaik által Isten nyilatkoztatja ki magát, általuk az ember olyan ismeretekre tesz szert, amelyet saját erejéből nem tudna feltárni.

Mint már említettük, a két próféta-típus között vannak átfedések: a hivatásos próféták közül is kaptak némelyek bizonyos feladatokat Jahvétól, pl. Sámuel, Illés és Elizeus; vö. továbbá 1Kir 11,29–39; 13,1–3; 14,5–16; 20,35–42; Nátán: 2Sám 7,4–17; Gád: 2Sám 24,11–14.18 kk.

Az igaz és hamis próféták megkülönböztetése nem könnyű. A MTörv 13,6; 18,20 halállal fenyegeti azt a prófétát, aki a népet szavaival vagy jeleivel, ill. csodával eltéríti Jahvétól, vagy anélkül, hogy erre megbízatást kapott volna Jahve nevében beszél. A 13,2–6 feltételezi, hogy a „hamis” próféta jelet mutathat, csodát művelhet, amikor szavainak hitelt akar szerezni; ilyenkor Jahve maga teszi próbára népe hűségét. Hogy valaki igaz vagy hamis próféta, azt azon lehet lemérni, hogy amit hirdet, összhangban áll-e a szövetség feltételeivel, a Tízparancsolattal. A hamis próféta küldetés nélkül, saját nevében beszél. Az igaz próféták tisztában vannak azzal, hogy valaki Más készíteti őket szólásra, sokszor saját akaratuk ellenére, jellemző rájuk a belső küzdelem, szavuknak nincs közvetlen eredménye, ezért gyakran vesz erőt rajtuk a sikertelenségük miatti elkeseredés, környezetük ellenségesen fogadja kijelentéseiket, gyakran üldözik vagy meg is ölik őket.

A próféta tevékenység a Bibliában nem jövendőmondást jelent csupán, hanem leleplezik a bűnöket, amelyeket a törvény ellen elkövetnek, feltárják a jelen helyzet visszasságait, igehirdetésükben az ítélet mellett azonban a buzdítás is elhangzik. Jeremiás szavai szerint a próféta nem csak azért jön, hogy gyomláljon és romboljon, hanem hogy építsen és ültessen (vö. Jer 1,10).

B.) Szentírási szöveg: 1 Kir 22,1-38

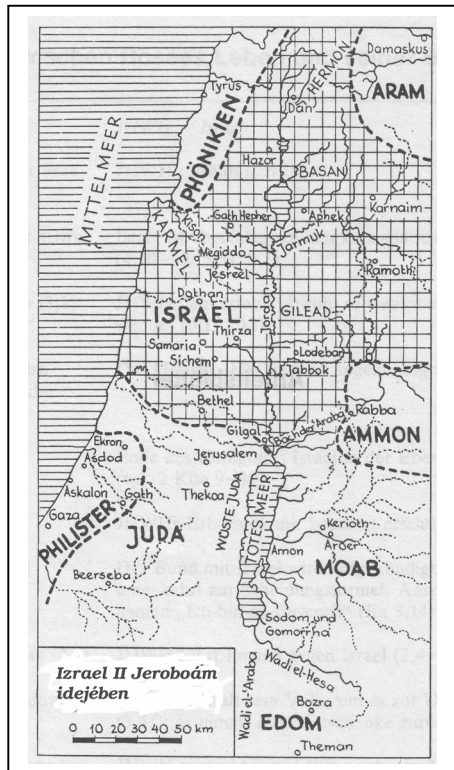
C.) Bevezetés

1. A történelmi helyzet

Rámót-Gileád Ramot, (héb. 'magasan fekvő helység'): fontos város Gileádban, régi szentéllyel; menedék-, ill. papi város (MTörv 4,43; Józs 20,8; 21,38; 1Krn 6,65); Salamon egyik kerületének székhelye (1Kir 4,13). Izrael fiai és az arámok vetélkedtek birtokáért (22,3–29; 2Kir 8,28), de csak Jehu szerezte vissza végérvényesen Izrael fiainak (9,1–14). Fekvése vita tárgya. Valószínűleg a Jordán keleti partjának északi részén volt. Ácháb, Izrael királya, Jozafátnak, Júda királyának segítségével akarja visszafoglalni. Jozafát javasolja, hogy a háború megkezdése előtt kérjék ki a próféták véleményét. Izrael kétféle módon tudta Istent megkérdezni:

A törvény mindenféle varázslást, jövendőmondást, jelmagyarázást és halottidézést tiltott (MTörv 18,10 kk.; Lev 19,26), csak pap (MTörv 33,8), vagy a próféta által (18,15 kk.; vö. 1Sám 28,6) lehetett választ kapni Istentől.

2. Térkép

3. Magyarázat a szöveghez

Az 1 Kir 22 elbeszélés azt mutatja, hogy a különböző prófétacsoportok és megnyilatkozások ellentmondtak egymásnak és konfliktusba kerültek. Ez onnan adódott, hogy voltak hivatásos próféták, akiket a királyi udvar fizetett, ezzel királyhűsége kötelezte őket és voltak magányosak, akik nem tartoztak ebbe a csoportba és politikailag nem kötelezték el magukat.

Az 1 vershez: Cidkija, aki a próféták szóvivője, hogy nyomatékok adjon a háborúra buzdító szavainak vasszarvakat készített magának, vö. MTörv 33,17

A 19-23 vershez: Mikeás egy látomással igazolja szavait. A lélek, aki rászedi a királyt nem a Sátán, hanem JHWH szolgája, hogy szerencsétlenséget hozzon Áchábra, vö. Bír 9,23; 1 Sám 16,14.

A 28. vershez: A próféta szavai valóban beteljesedtek: Ácháb a 853-as harc során életét vesztette. Az Úr elpusztította őt.

4. A valódi és hamis próféciák ismertetőjele

Az elbeszélésben Mikeás, Jemla fia maga utal arra, hogy milyen nehéz különbséget tenni az igaz és a hamis prófécia között. Két hivatkozás hangzik el JHWH-ra és az ő szavára. A két próféciát nem igazolja sem égi szózat, sem égi látvány. Csak a kijelentéseik hitelesítik és hamisítják a jövőt (vö. Jeremiás és Hannanja összecsapását Jer 28).

Lehetetlen világos különbséget tenni a valódi és a hamis prófécia között. Ám azért vannak bizonyos kritériumai a próféta valódiságának és elkötelezettségének:

- a megalkuvás nélküli magatartás a hatalom véleményével szemben;
- magányossága és kívülállósága;
- függetlensége a „munkaadótól”, ugyanúgy, mint attól a törekvéstől, hogy saját előnyre tegyen szert;
- személyes fáradozása, hogy egy népszerűtlen, provokáló üzenete be fog következni;
- teljes összhang a JHWH-hit lényegével;

próbálkozása a fennálló viszonyok megváltoztatására
a stabilizálásuk helyett;

a személyes szavahihetőség;

szabadsága és függetlensége a külső tekintélyektől, egy szabadság, amely egyedül az ő belső tapasztalatának erejére támaszkodik – tapasztalat, amit a próféta mint JHWH-tól való megbízatást értelmez.

A kics csoportos plakátkészítés mintája:

Hivatásos próféták	Meghívott próféták
400 (szimbolikus szám?) udvari próféta	szabad próféta
Egybehangzó, óhajtott választ szolgáltat, jelképes cselekedettel	ellentétes JHWH-üzenetet hirdet egy látomásba ágyazva
győzelmet hirdet	vészt hirdet
morális alátámasztása a király tetszése szerinti udvari politikának	figyelmeztetés a király katonai tervének balszerencséjéről
alkalmazkodás	protestáló magatartás
↓	↓
elismerés / talán szívesség	pofon, tiltakozás, fogság
↓	↓
megtévesztés / illúzió / a hamis prófécia nem teljesülése	a valódi prófécia beteljesedése

5. Befejező megfontolás, a szöveg mai vonatkozásai

Az Egyházban és a társadalomban mindig vannak viták: vélemény vélemény ellen, követelés követelés ellen, „próféta” „próféta” ellen. Talán mindkét oldal az Írásra, az igazságra hivatkozik, Istenre, az egyértelmű tudományos ismeretekre vagy a saját autoritására, amit magáról állít. Ahol dönteni kell, ott mindig ott a szellemek megkülönböztetésének (1 Kor 10) a kérdése, hogy mi a meghatározása a valódi és a hamis próféciónak. Ezért muszáj kritériumokat keresni, hogy egyiket a másiktól megkülönböztessük.

A Hegyi beszédben kapunk rá választ, ahol az „orthopraxisé” az elsőség szemben az „orthodoxissal”, ahol az igaz gyakorlaté az elsőbbség az igaz tanítással szemben, vagyis a tanítás helyességét a következmények fogják igazolni.: „A gyümölcssekről ismeritek fel őket” (Mt 7,20).

D.) Óravázlat

Feladat	Módszer	Eszközök, időtartam
1. Ének: Indulj és menj, hirdesd szavam	ének kottából	Énekelj az Úrnak 55. old., 5 perc
<p>2. Megközelítés: Az én prófétaképem a. Lehetőség: Képválasztás Különböző prófétaábrázolások képét helyezünk el a teremben, a résztvevők kiválasztanak egyet, amelyik legközelebb áll a bennük élő prófétaképhez vagy amelyik a legtávolabb esik attól. A képválasztás után mindenki elmondja, hogy miért azt a képet választotta, hogy milyen személyes képe van egy <i>prófétáról</i>? A képek megbeszélése után válaszolnak a következő kérdésre: - Mivel kapcsolódik bennem össze a <i>prófécia</i> fogalma?</p>	Képválasztás, utána csoportos megbeszélés	Különböző prófétaábrázolások (pl Michelangelo prófétafreskói a Sixtusi kápolnában) 25 perc
<p>b. Lehetőség: Gondolatközlés írásban A résztvevők 4-6 fős kiscsoportokban középre helyeznek egy plakátot azzal a felirattal:</p> <p style="text-align: center;">PRÓFÉTÁK</p> <p style="text-align: center;">↙ ↓ ↘</p> <p>az Ószövben az Újszöv.-ben ma a résztvevők a címek alá felírják a plakát-ra a gondolataikat, asszociációikat, majd a végén kifüggesztik, anélkül, hogy beszélgetnének</p>	Írásbeli közlés kiscsoportban	Nagy ív csomagolópapír, rostirónok 25 perc

<p>c. Lehetőség: Ötletzáró (Brainstorming) Kivetítünk egy prófétaábrázolást és a résztvevők elmondják a benyomásaikat, észrevételeiket, asszociációikat a képpel kapcsolatban</p>	<p>csoportos megbeszélés</p>	<p>kép, vetítő 25perc</p>
<p>3. Hivatásos és meghívott próféták: Mikeás, Jemla fia (1 Kir 22,1-38) a.) A történelmi helyzet: Az óravezető rövid bevezetést tart a történelmi helyzetről, lásd Alap gondolat, Bevezetés 1. 2.</p>	<p>Az óravezető magyarázata</p>	<p>Szentírás, jegyzetfüzet, ceruza 5 perc</p>
<p>b.) Magyarázat a szöveghez: Közösen elolvassák a szöveget és a megfelelő helyeken az óravezető magyarázatot fűz hozzá, lásd Bevezetés 3.</p>	<p>Csoportos munka az óravezető irányításával és magyarázataival</p>	<p>Szentírás, jegyzetfüzet, ceruza 15 perc</p>
<p>c.) A valódi és hamis próféciák ismertetőjele: Mikeás, Jemla fia személyének, küldötti mivoltának, magatartásának, sorsának összehasonlítsa az ellenlábáséval, lásd Alap gondolat, Bevezetés 4.</p>	<p>Kiscsoportos munka, jegyzetelés nagy plakátra, utána plénum, összesítés, megbeszélés</p>	<p>Szentírás, nagy ív csomagoló papírok, vastag rostírónok 45 perc</p>
<p>4. Befejező megfontolás, a szöveg mai vonatkozásai A Hegyi beszéd (Mt 7,15,23) párhuzamos kérdésfeltevéseivel való egybevetés, lásd Bevezetés 5.</p>	<p>Csoportos gondolatsere</p>	<p>Szentírás 15 perc</p>
<p>4. Befejező ima, ének</p>	<p>Spontán ima</p>	<p>Kotta, gertya, gyufa 10 perc</p>

A Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat budapesti Központjában „**Élő Ige**” címmel **bibliaiskola** működik (szeptembertől júniusig minden hónap első hétfőjén du. 5-7-ig). Jelen füzetünk a nyolcvanegyedik óra anyagát tartalmazza.

Budapest, 2013. Húsvét. Szeretettel:

Vágvölgyi Éva óravezető
Tarjányi Béla szakmai vezető

Balás Béla

Lelkipásztori gondolatok

Késésben? – Amikor a hatalom először engedte, hogy felmérés készüljön az egyházak ifjúsági munkájáról, megszámloltuk magunkat. A munka csendben, titokban történt. Aztán bombaként robbant a hír: 1983-ban a Magyar Katolikus Egyház a fiatal lakosság 0,98 %-ával foglalkozott. Az egyházmegyéek sorrendjét az akkori hatalmas területű Veszprémi egyházmegye 0,23 %-kal zárta. A maradvány szerint az országban több, mint 1 millió fiatal sem tőlünk, sem más felekezettől még hírből sem hallott Jézus Krisztusról. Életük problémáira nem hogy megoldást nem találtak, de a gondot sem vették észre.

Az adatok gyűjtése közben meglátogattam az elismert író, Fekete Gyulát, akinek életműve volt a népesedéskutatás. Megmutatta roska-dozó íróasztalát, ami telis-tele volt a „romlás-virágaival”, fogyatkozásunk vészjeleivel, s az ellenük indított írásközvetítések kézirataival. Elképedve a látványtól, megdöbbenve az orrbavágó tényektől rákérdeztem a mesterre: - Gyula bácsi, nem késtünk el? – Úgy nézett rám, mintha pofon vágta volna: - Na és? Ha elkéstünk, nem ugyanazt kell tennünk?!

Azóta 30 év elmúlt. A népesség vidéken a negyedére zuhant, viszont – mint nagaszakában az atomtámadás után –, életjelek mutatkoznak. Ismét megkíséreltem a kérdést: Nem késtünk el? Tudom a választ. Talán késésben vagyunk, de nem a világ miatt. Akkor van probléma, ha még nem ajándékoztuk el véglegesen az életünket. Az a kellemetlen, ha a misszó gondolatára sem készültünk fel. Végül is ugyanazt kell tennünk, amit szüleink, papjaink, jóakaróink is tettek: gyógyítani, vizsgálni, tanítani, osztozni jóban és rosszban.

Isten, aki hajlandó lett volna irgalmazni Szodomának, ugyanaz. Az úr, aki sajnálta Ninivét, ugyanaz. Jézus, aki meghívott papjának, „ugyanaz tegnap, ma és mindörökké” (Zsid 13,8). A kegyelem so-sincs késésben, csak mi vagyunk késedelmes szívűek. – Csatatér a világ? Na és! Netalán nincs miért, nincs kiért élünk? Harcmezőn az

orvos nem unatkozik! Buta a gyerek? Amíg tanítója össze nem szedi magát, az is marad! Bűnös az ember? Nagyon is az, de eltűnik a bűn és megszűnik a késés, csak le ne szálljon keresztjéről, aki középben van!

A bernáthegyi – A régi idők vándorai, amikor az Alpok egyik legveszedelmesebb vidékén, a Szent Bernát-hegyi hágón próbálták átkelni, nem egyszer elakadtak a hóban, és halálukat lelték. Ezért telepedtek oda szerzetesek, akik életmentésre nevelték kutyáikat. A kolostor is, a kutyák is világhírűvé váltak. Amikor harminc éve először jártam ezen a magashegyi tájon, már csak torz emlékeket találtam. A kutyákat ólban őrizték, pénzért mutogatták, a kolostor pedig hotellé kényelmesedett.

A középkori domonkos szerzetesek, alapítójuk neve alapján „Domini cani”, vagyis az „Úr kutyái”-nak tartották magukat. Kutyahűséggel eredtek a veszélybe keveredtek után. Manapság hasonló a feladatunk. Nem rekedhetünk meg egy elhagyott tájhoz díszletként. Minket az Úr terepre szánt, feladatra küldött. Ha duzzogunk, ha zavar a „munka”, lehet, hogy „kutyába” sem vesznek. Utána kell mennünk az elveszetteknek. Erről szól a Biblia (Mt 18,12), és ezt tanítja az Egyház. Törvénykönyvünk 555. kánonja szerint az esperesek azért vannak, hogy a közös lelkipásztori tevékenységet előmozdítsák. A plébánosnak minden erejével fáradoznia kell, hogy az elmaradtakhoz és a nem hívőkhöz is eljusson az evangélium (528. kánon). Látogatnia kell a családokat, ismernie kell az emberek gondjait, támogatnia kell vallásos közösségeiket (529. kánon). Az Egyházközségi Képviselőtestületnek illene sűrűn találkoznia, és munkacsoportjaiban segítenie a papját (Szabályzat V. pontja). Lehet, hogy mindez földi szempontból kutyasors, de az égbe vezet!

Mindenkinek mindenévé – Újból és újból megelevenednek a közös emlékek. Szólnak Taizé harangjai, pislákolnak a sárgás fények, ezernyi fiatal veszi körbe a száz szerzetest, miközben a világban hét milliárd sebzett ember várja a választ. A templomban béke van. Se csoda, se szöveg. Nincs támadás, ezért ellenállás sincs. Mint tükörsima víz mélyén a horgony, itt a Bizonyosság, belül pedig olt-hatatlan szomj a Szépség után. Ez Isten csendes kínálata. Többet

errefelé nem kereshetünk, ez azonban ma a minden. A felnőtt korban megkeresztelkedett Vas István kérdésére („Mit akar ez az egy ember, szembe mer szállni egy ezreddel?”), Taizében igenlő a válasz.

Mi a Jóisten papjai nem szorulunk rá, hogy a jelek után nagyokat utazzunk, hiszen tudjuk „közel van az ige” (Róm 10,8), sőt, ránk lett bízva (vö. Ef 3,8). Azóta, nekünk akár alkalmas, akár alkalmatlan (2 Tim 4,2), hirdetniük kell a józan tanítást, ami jó hír! Ha fenyegető az irodánk, ha szentségekkel fegyelmezni akarunk, ha összetévesztenek minket a pénznyelő automatákkal, akkor nagy a baj. A ránk bízott kincset szétszórtuk, de nem „sertések” elé, hanem meggyaláztuk a „kincskeresőket”.

Akárhány évesek vagyunk, akárhány tüskével sebzetten, ne fáradjunk bele visszakönyörögni az első szeretet tüzét (2 Tim 1,5). Ne vádoljuk a Papnevelőt, hogy kifelejtették a legfontosabbat. A papság ugyanis annyira egyszerű, hogy taníthatatlan. Mindannyian gyöngének, kicsinek születtünk. Ez egyúttal helyzeti előnyünk, hiszen gyöngék közé is küldtünk. Amennyiben nem lopjuk az időnket karrier építéssel, mások kritikájával, önmagunk sajnálatával, akkor a „hazai pályán” esélyesek vagyunk. A gyöngék közt gyöngék maradhatunk, vagyis mindenkinek mindenévé lehetünk (vö. 1 Kor 9,22), így az Úr fölemelhet (Lk 1,52), mert nem élünk vele vissza!

KÖNYVISMERTETÉS

KARIN SCHÖPFLIN, *Die Bibel in der Weltliteratur*,

Mohr Siebeck, Tübingen 2011, 335 oldal.

Jól ismert tény, hogy a Biblia nemcsak az egyházi igehirdetés és tanítás alapjául szolgált, hanem igen hamar művészeti inspiráció forrásává is vált. Ez különösképpen a festészetre és a képzőművészetre érvényes, ám a bibliai szövegeknek a költészetre és egyéb irodalmi alkotásokra gyakorolt hatása sem lebecsülendő. A himnuszok és a korálok szerzői a Szentírásból merítettek ihletet, de a bibli-

ai szövegek misztériumjátékok céljából történő dramatiszálása is gyakori volt.

Ezek az alkotások azonban még egyházi használatra készültek. Ám az idők folyamán a bibliai szövegek és motívumok irodalmi alkalmazása fokozatosan függetlenedett az egyháztól és az egyházi gyakorlattól. Ez a fajta „laikus” feldolgozás persze különböző formákban történt: pl. történetek új változatban történő elbeszélése eposzokban, drámákban és költeményekben; bibliai személyekre történő hivatkozás; szentírási képek és nyelvi kifejezések átvétele és aktualizáló feldolgozása. A Szentírás hatása esetenként olyan utalásokban mutatkozik meg, amelyeket igazából csak a Bibliában otthonos olvasók képesek felismerni. A szentírási szövegek egyébként nemcsak keresztény vagy a kereszténységgel közvetlen kapcsolatban álló írókra hatottak ösztönzőleg. Bertold Brecht például 1928-ban úgy nyilatkozott, hogy irodalmi szempontból a legerősebb benyomást a Biblia tette rá.

Ezek a szempontok készítették Karin Schöpflin biblikus tanárnőt arra, hogy áttekintést adjon, hogyan is jelennek meg bibliai szövegek és bibliai témák a jelentősebb világirodalmi alkotásokban. A szerző először szakbiblikusként, a kánoni sorrendet követve, rövid ismertetést ad egy-egy szentírási könyvről, illetve könyvcsoportról, majd az irodalmi feldolgozásokat ismerteti viszonylag részletesen. A klasszikus művek (Dante Alighieri, *Isteni színjáték* – John Bunyan, *A zarándok útja* – Johann Goethe, *Faust* – Thomas Mann, *József és testvérei* – John Milton, *Elveszett paradicsom* – Lev Tolsztoj, *Feltámadás* – Franz Werfel, *Bernadette* – Oscar Wilde, *Salome*) mellett kevésbé ismert alkotásokra is ráirányul a figyelem. Az, hogy magyar szerzők műveire nem történik utalás, nagyrészt érthető. Ám Madách Imre, *Az ember tragédiája* mindenképp említést érdemelt volna.

Példaként álljon itt egy ószövetségi és egy újszövetségi szöveg irodalmi feldolgozása. Bertolt Brecht, *Der Augsburger Kreidekreis* (*Az augsburgi krétakör*) című drámája (1940) – Karin Schöpflin szerint – a salamoni ítéletről szóló bibliai elbeszélés (1Kiráj 3) szabad feldolgozásának tekinthető. A harmincéves háború idején a császári csapatok Augsburgban a protestáns Gerbers Zingli házáat is lerohanják. A részeg katonák megölik Zinglit, akinek felesége elmenekül.

Csecsemőkorú gyermeküket egy Anna nevű szolgálólány menti meg, majd magához véve gondot visel rá. Évekkel később a voltaképpen édesanya elrabolja a gyermeket. Anna Augsburgban feljelentést tesz, és követeli a gyermek visszaadását. A bírói eljárás lefolytatását Ignaz Dollinger bíróra bízják, aki az augsburgi városházán sok tanú jelenlétében vezeti le a tárgyalást. Miután kihallgatja a vitatkozó feleket, elrendeli, hogy a terem padlóján krétakört rajzoljanak, és helyezték bele a gyermeket. Az asszonyokat arra szólítja fel, hogy jobbról és balról fogják meg a gyermek kezét, és húzzák ki a körből. Zingli asszony nagy erővel rántja ki a gyermeket. Anna viszont – attól való félelmében, hogy sérülést okozhat neki – rögtön elengedi a gyermek kezét. A bíró számára így válik egyértelművé, hogy ki az „igazi” anya. Ezen a ponton persze érdekes eltérés mutatkozik a bibliai elbeszéléshez képest. Míg Salamon király a próbatétellel a tényleges szülőanyát találja meg, addig Dollinger bíró az „igazi” anyát fedezi fel, vagyis azt, aki valóban a gyermek javát akarja.

Az Újszövetséget illetően a tékozló példabeszéde (Lk 15,11-32) hatástörténetének egyik érdekes példáját, Friedrich Schiller, *Die Räuber (Haramiák)* című drámáját (1781) hozom fel példának. Az evangéliumi példabeszédhez hasonlóan ebben a drámában is egy apa és két fia a főszereplők, bár ezek egymás iránti kapcsolatában, a bibliai szöveghez viszonyítva, figyelemre méltó eltérések mutatkoznak. Schiller drámájában az idősebb fiú, Karl a „tekozló”, aki lipcsei diákként könnyelmű életet él. Ám egy idő után levélben kéri apjától a bocsánatot. Ez a levél azonban a fiatalabb fiú, Franz birtokába kerül, aki aljas trükkel eléri, hogy a bocsánatkérésre kemény ítélet legyen a válasz. Karl ekkor elkeseredésében rablóbanda vezérévé válik. Kedvesének azonban sikerül elérnie, hogy visszatérjen az apai házhoz. Ám a fiatalabb fiú, az örökségért való küzdelemben, intrikákba kezd, sőt egy toronyba záratja be apját. A rablófiú itt talál rá, ám amikor felfedi kilétét, az apa meghal. Egy álom következtében, amelyben tudatára ébred az utolsó ítéleten rá váró büntetéseknek, a fiatalabb fiú öngyilkosságot követ el. Karl, az idősebb fiú pedig megöli kedvesét (annak kifejezett kérésére), majd feladja magát az igazságszolgáltatásnak.

Nyilvánvaló, hogy Schiller drámája, a példabeszédre való kifejezett hivatkozások ellenére, egészen más síkon mozog, mint az evangéliumi példabeszéd. Bár a drámában is kifejezésre jut az apa szeretete mindkét fia felé, sőt a megbocsátás vágya is jelen van, igazi kiengesztelődésre nem kerül sor. Karin Schöpflin erre a végkövetkeztetésre jut: „A példabeszédre való utalások egyfelől tragikus iróniát teremtenek, másfelől a bibliai cselekménynek egy gonosz szereplő által történő pervertálása egy olyan pesszimista világszemléletről tanúskodik, amelyben a jó nem igazán győzedelmeskedik” (306. old.).

Kocsis Imre

Olvasóink írják

Szerintem remek ez a füzet, mert nagyszerűen bevezeti a cselekményeket (PI versekkel, kisebb dalokkal), és úgy leragadtam a változatossága miatt, hogy észre se vettem, hogy már a 21. oldalom járok, és mélyebb dolgokról is olvasok. Nagyon tetszenek a különbözően kidolgozott feladatok is. Megmondom őszintén, hogy nem értettem meg mindent, de lehet, hogy azért, mert nagyon siettem, hogy minél többet el tudjak olvasni. Amikor belelapoztam, láttam, hogy vannak benne képek is, melyek remekül kapcsolódnak az írott szöveghez.

Ny. Nándor. Székesfehérvár, Cisterci Gimnázium

Nekem nagyon tetszik ez a folyóirat, hisz sok igaz történeteket olvashattunk benne. Tetszett még az is, hogy az olvasók is tehetnek fel kérdéseket és a választ úgy kapja meg az olvasó, hogy mindenki megértse. Olyan történeteket is olvashattunk benne, mely a mindennapi életre hoz példákat, történeteket, melyből maga az olvasó is tanulhat. Engem ezek a mondatok gondolkodtattak el, s tetszettek a legjobban.

„Én azért jöttem, hogy életük legyen és bőségben legyen” (Jn 10,10).

A szeretet a lélek tüze. Ha tettek nem táplálják, kialszik.

F.Dóra, Székesfehérvár, Ciszterci Gimnázium

Nagyon érdekes könyv, tetszik, mert mindenféle van benne. Idéz a Bibliából, több dolgot megmagyaráz belőle, és így elősegíti könnyebb megértésüket. A kutatások tekintetében is tartalmaz jó sok ordekességet – például a régészeti leletek feltárása. És ezen kívül még régi töredékek a Bibliából, templomok néhány romja, építőköve – ezek megtalása és vizsgálata.

L.Zsófia, Székesfehérvár, Ciszterci Gimnázium

TÁRSULATUNK ÉLETÉBŐL

MEGHÍVÓ

A 2013. április 13-án 10 órakor a Credo-házban rendezendő
VÁCI EGYHÁZMEGYEI BIBLIAI NAPRA

A Credo-ház a Székesegyház mögött,
a Konzervatóriummal szemben található: Vác, Kossuth tér 4.

Program

- 10.00 MEGNYITÓ ÉS KÖSZÖNTŐ
Dr. Varga Lajos váci segédpüspök
- 10.15 ÉLETÜNK EGYMÁSBA NYÍLÓ KAPUK SORA I.
Vágvölgyi Éva
a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat főtítkára
- 11.15 SZÜNET
- 11.35 ÉLETÜNK EGYMÁSBA NYÍLÓ KAPUK SORA II.
Vágvölgyi Éva
- 12.30 SZÜNET
- 13.20 VISSZATEKINTÉS A II. VATIKÁNI ZSINATRA
Dr. Tarjányi Béla PhD
a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
ügyvezető elnöke, ny. biblikus professzor
- 15.00 SZENTMISE

Részvételi szándékát kérjük, április 8-ig jelezze a következő
elérhetőségeken: Vastag Antalné: 0630/493-2672,
vastag.magdi@vaciegyhazmegye.hu

Biblikus figurák készítése – A Bibliatársulat megalakulása óta támogatja (sok más mellett) az egyéni és a közösségi bibliaolvasás népszerűsítését. Igyekszünk a legváltozatosabb módon segítséget nyújtani minden érdeklődőnek, hitoktatónak és szülőnek, akik környezetükben a Biblia olvasását fontosnak tartják.

Tíz éve Társulatunk újdonságként, egyedülálló módon biblikus-figura készítő kurzusokat tart.

2012. december 7-9 között 20. alkalommal biztosítottunk lehetőséget a résztvevőknek figurák készítéséhez. Voltak, akik már második, harmadik alkalommal jöttek el az egész hétvégét igénylő kurzusra. Ők a már meglévő kollekciojukat egészítették ki, napkeleti bölcsek, pásztorok készültek, illetve egy angyal is.

Azik először vettek részt a közös munkában, nagy örömmel vették haza a család új betlehemét. Az alkotás, az együtt töltött idő vi-

dáman és tartalmasan telt el. Többen hálásan köszönték, hogy a Bibliatársulat biztosítja az anyagot és lehetőséget az ilyen munkához is.

A magyar bibliikus professzorok múlt évi második szakmai értekezlete

– A magyar bibliikus professzorok október 23-án megtartották ezévi első szakmai értekezletüket Budapesten, a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat Teréz körúti központjában. Az

értekezleten két vitaindító előadás hangzott el: *Gánitz Endre* és *Thorday Attila* előadása. A megbeszélések és szakmai viták után a jó hangulatú együttlét közös ebédrel zárult. – A következő szakmai értekezletet április 5-én tartjuk. Fodor György és Kocsis Imre professzorok fognak előadást tartani.

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten pénteken du. 5-6-ig a Bibliaközpontban **imaórát** tart, hogy Isten áldását kiesdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótévőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába.

Az imaórák időpontja és az elmélkedések témája: 2013. ápr. 19.: Lk 17, 5–6; máj. 3.: Jak 2, 14–17.; máj. 17.: Jak 2, 20–24.; máj. 31.: Kol 1, 4–5.; jún. 14.: 1 Ján 5, 1–4.; jún. 28.: 1 Ján 5, 5–8.; júl. 12.: 1 Ján 5, 10–13.; júl. 26.: Jn 11, 25–27.; aug. 9.: Ef 3, 8–12.; aug. 23.: Gal 3, 1–9.; szept. 6.: Róm 5, 1–2.; szept. 20.: Mk 16, 16–18.

Szeretettel hívunk a közös imára (a helyszínen vagy a távolból bekapcsolódva) minden kedves társulati tagot és érdeklődőt!

KIADVÁNYAINK – HASZNOS AJÁNDÉKOK

„MINDENKINEK MINDENE LETTEM” – Emlékeink Mihály atyáról – a 25 éve elhunyt Opálény Mihályról. Ára: ---

BALÁS BÉLA: KIS IDŐ – Egyháztörténelmi vázlatok. Érdekesítő áttekintése az Egyház 2000 éves történetének. Ára: 980,- Ft.

SZENTFÖLD – DVD – „JÉZUS SZÜLŐFÖLDJÉN MEGSZÓLAL AZ ÖRÖMHÍR” – kb. 1000 színes kép, közben az adott helyekhez kapcsolódó szövegek hallhatók. Ára: 1600,- Ft.

PÁL APOSTOL NYOMÁBAN – DVD – „A KÖVEK ÜZENETE” – a Pál apostollal kapcsolatos kis-ázsiai helyszínek. Ára: 800,- Ft.

A SZENTFÖLDÖN – JÉZUS LÁBA NYOMÁN – DVD – felvételek és ismertetés a legfontosabb evangéliumi helyekről. Ára (szövegkönyvvel): 1.600,- Ft.

KOPT KOLOSTOROK EGYIPTOMBAN – DVD Videók és Vágvölgyi Éva felvételei. A DVD ára: 1600,- Ft.

EGY CSODÁLATOS ORSZÁG: EGYIPTOM – DVD Vágvölgyi Éva felvételeivel. A DVD ára: 800,- Ft.

ÉLETÜNK KRISZTUSSAL – DVD – Tarjányi Béla három előadása. Ára: 800,- Ft.

A BIBLIA SZEREPE LELKI FORMÁLÓDÁSUNKBAN – DVD – Tarjányi Béla előadása. Ára: 800,- Ft.

MAGYARSÁGUNK ÉS A BIBLIA – CD Ára: 600,- Ft.

IMRE BÁCSI ELBESZÉLI ÉLETÉT – DVD – Mócsy Imre S.J. atyáról. Ára: 800,- Ft.

VÍZ, VÍZ, VÍZ – Vágvölgyi Éva elmélkedése. Ára: 800,- Ft.

A DVD-k és CD-k megvásárolhatók a Bibliaközpontban:

1066 Bp. Teréz krt. 28. I/6., nyitva: H-Cs 9-17.

Tel: 332-22-60, E-mail: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Verbum Domini

*Egy példány ára 250 Ft
az évi négy szám 1000 Ft (+ postaköltség)*

Izajás próféta

manet in aeternum
